

REILUMPI HUOMINEN
kaikille,
ei harvoille!

**VASEMMISTOLIITON
EDUSKUNTAVAALIOHJELMA
2023**

**vasemmisto
vänster**

REILUMPI HUOMINEN
kaikille,
ei harvoille!

VASEMMISTOLIITON EDUSKUNTAVAALI- OHJELMA 2023

- 1. REILUMPI HUOMINEN**
- 2. HYVÄÄ TYÖTÄ KAIKILLE**
- 3. REILUN SIIRTYMÄN SUOMI**
- 4. YHTEISEN YMPÄRISTÖN PUOLESTA**
- 5. LUONNOLLA JA ELÄIMILLÄ ON ITSEISARVO**
- 6. TURVALLINEN ARKI**
- 7. RAUHANTYÖ ON TEKOJA**
- 8. IHMISOIKEUDET KUULUVAT JOKAISELLE**
- 9. HYVINVOINTIREFORMIT JA BUDJETTIMME**
 - 9.1 KOULUTUS VAATII SATSAUKSIA**
 - 9.2 KÖYHYTTÄ ON VÄHENNETTÄVÄ**
 - 9.3 TERVE JA HYVINVOIVA YHTEISKUNTA**
 - 9.4 MISTÄ RAHAT?**

1. Reilumpi huominen

Reilumpi huominen kaikille, ei harvoille!

VASEMMISTOLIITTO ON OLLUT HALLITUKSESSA MUKANA KÄÄNTÄMÄSSÄ SUOMEN SUUNNAN POIS PORVARIHALLITUSTEN TUHOISASTA LEIKKAUSPOLITIIKASTA.

Olemme pitäneet lupauksemme. Suomelle yhdessä asettamamme uusi suunta on johtanut ennätyksellisen korkeaan työllisyyteen ja hyvinvointivaltion vahvistamiseen. Olemme korottaneet eläkkeitä ja sosiaaliturvaa. Olemme investoineet koulutukseen, palauttaneet tasa-arvoisen varhaiskasvatusoikeuden kaikille lapsille sekä varmistaneet nuorille toisen asteen koulutuksen laajentamalla oppivelvollisuutta ja tekemällä toisesta asteesta maksuttoman. Teemme työtä ihmisten oikea-aikaiseen hoitoon pääsyn eteen seitsemän päivän hoitotakuulla.

Keskellä pitkäaikaisia haasteita, kuten väestörakenteen muutosta, ja uusia uhkia, kuten koronaviruspandemiaa, Venäjän hyökkäyssotaa Ukrainaan sekä energia- ja hintakriisiä, hallitus on onnistunut estämään taloudellisen romahduksen sekä pannotanut ihmisten hyvinvointiin ja kestävämpään tulevaisuuteen.

Tehtävää on edelleen paljon, ja myös tulevan hallituksen on saatava aikaiseksi paljon muutoksia. Viimeistään energiakriisi on osoittanut, että meidän on katkaistava fossiiliriippuvuutemme keskittymällä reiluun siirtymään ja rakentamalla vahva kotimainen uusiutuvan energiantuotannon infrastruktuuri. Korjaamalla verotuksen suurimmat epäoikeudenmukaisuudet sekä tukkimalla rikkaiden verovälttelyn mahdollisuudet voimme vahvistaa hyvinvointipalveluiden ja koulutuksen rahoituspohjaa.

Maailman kriisit ja sodat, luontokato ja pandemiat ovat asioita, joihin yksittäisen ihmisen vaikuttamismahdollisuudet ovat pienet. Yksilöiden on liittouduttava yhteen ja koottava voimansa muutoksen puolesta. Yhdessä tekemisessä on voimaa, ja siksi sinua tarvitaan mukaan. Tarvitsemme ihmisiä huolehtimaan toinen toisistaan – välittämisen kulttuuria yli rajojen.

Ulko- ja turvallisuuspolitiikkamme keskiössä on oltava suomalaisten turvallisuus, Suomen itsenäisyyden takaaminen ja rauhan puolesta työskenteleminen lähialueillemme sekä koko maailmassa. Suomeen ei pidä tuoda ydinaseita eikä vieraiden valtioiden pysyviä joukkoja. Suomen on jatkettava Ukrainan tukemista. Tarvitsemme ihmisiä toimimaan rauhan puolesta. Tarvitsemme aktiivista toimintaa luonnon moninaisuuden puolesta ja määrätietoista toimintaa ilmaston lämpenemistä vastaan.

Vasemmistoliitto tarjoaa kansalaisille kanavan ja mahdollisuuden rakentaa vaihtoehtoa paremman tulevaisuuden puolesta. Reilumpi huominen edellyttää jatkossakin konkreettisia tekoja.

2. Hyvää työtä kaikille

PALKALLA ON TULTAVA TOIMEEN.

JÄRJESTÄYTYMINEN LUO TURVAA TYÖELÄMÄÄN.

ELÄMÄ ON MUUTAKIN KUIN PALKKATYÖTÄ.

Reilumpi huomina kaikille, ei harvoille!

YLEISSITOVIER TYÖEHTOSOPIMUSTEN RINNALLE JA NIITÄ TÄYDENTÄMÄÄN TARVITAAN MYÖS LAINSÄÄDÄNTÖÄ VÄHINTÄÄN 12 EURON TUNTIKOHTAISESTA VÄHIMMÄISPALKASTA.

Lakisääteinen minimipalkka tarvitaan, jotta pienimmät palkat saadaan nousemaan. Lisäksi suuri joukko työntekijöitä on tällä hetkellä yleissitovien työehtosopimusten luoman suojan ulkopuolella. Liian pienen palkanmaksun muodossa tapahtuva ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttö kasvaa Suomessa. Lakisääteinen vähimmäispalkka selkeyttää tilannetta ja takaa kohtuullisen vähimmäispalkan jokaiselle työntekijälle. Vähimmäispalkka on sidottava Euroopan sosiaalisen peruskirjan kohtuullisen palkan laskentamalliin, ja sen on oltava vähintään 12 euroa.

LUOTTAMUSMIEHEN ASEMASTA ON SÄÄDETTÄVÄ LAILLA.

Suomalainen työmarkkinamalli on perustunut siihen, että työntekijät ja työnantajat sopivat keskenään työehtosopimusten sisällöistä valtakunnallisissa neuvotteluissa. Nyt työnantajaliitot ovat määrätietoisesti ajaneet sopimisen pilkkomista yhä pienempiin kokonaisuuksiin, yritys- ja yksilötasoisin neuvotteluihin, jolloin työntekijän neuvotteluasema heikkenee. Työntekijöiden aseman, oikeuksien ja neuvottelumahdollisuuksien turvaamiseksi on luottamusmiehen asemasta säädettävä nykyistä tiukemmin lailla (säilyttäen työehtosopimuksessa määritetyn luottamusmiehen ensisijaisuuden).

AMMATTILIITOILLE TULEE ANTAA JOUKKOKANNEOIKEUS, JOTTA NE VOIVAT PUOLUSTAA HAAVOITTUVASSA ASEMASSA OLEVIA.

Monet hyväksikäyttöä kokeneet työntekijät eivät työpaikkojen menettämisen ja taloudellisten tappioiden pelossa voi tai halua itse lähteä vaatimaan oikeuksiaan oikeusteitse. Kun ammattiliitoille annetaan joukkokanneoikeus, huolehditaan ammattiyhdistysliikkeen mahdollisuuksista puuttua epäkohtiin myös silloin, kun yksittäisellä työntekijällä ei ole siihen tosiasiallisia keinoja.

PALKKAVARKAUS ON SAATAVA KURIIN.

Ulkomaalaisen työvoiman hyväksikäyttö on kasvava ongelma monilla aloilla. Sanktioiden liian pientä palkkaa maksaville työnantajille tulee olla riittävät, jotta tähän ihmisoikeuksia polkevaan ja epäreilua kilpailua luovaan toimintaan on mahdollista puuttua. Työntekijöiltään varastava ja työehtoja polkeva työnantaja toimii myös muita, rehellisesti toimivia yrittäjiä vastaan. Alipalkkauksesta on säädettävä tuntuvat hallinnolliset ja taloudelliset sanktiot. Lopulta alipalkkaus tulee vähimmäispalkkalain myötä kriminalisoida.

VERONUMERON KÄYTTÖÄ TULEE LAAJENTAA.

Veronumero on ollut hyväksi havaittu tapa puuttua työehtojen polkemiseen. Veronumero on yksilöllinen numerosarja, joka on näkyvillä työntekijän tunnistekortissa. Tällä hetkellä veronumero on pakollinen rakennus- ja telakkatyömailla. Veronumeron käyttöä tulee laajentaa myös palvelualoille, kuten ravintola-alalle. On myös selvitettävä lainsäädännöllisiä mahdollisuuksia perustaa hyväksikäytölle erityisen alttiille EU- ja ETA-alueen ulkopuo-

lelta tuleville työntekijöille valtion ylläpitämä älytili. Älytilin avulla näille työntekijöille turvattaisiin oikean suuruiset palkkasaatavat, sosiaalivakuutusmaksut, verot sekä lakisääteinen työtapaturma- ja ammattitautivakuutus.

TYÖELÄMÄN PELISÄÄNTÖOSAAMISTA ON LISÄTTÄVÄ. Suomeen muuttaa jatkossa paljon ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä. On niin yritysten kuin työntekijöiden etu, että kukaan ei polje työn hintaa eikä muita työn ehtoja. Työperäisesti maahan muuttaneille työntekijöille on taattava oikeus työelämän pelisääntö- ja kielikoulutukseen, sillä jokaisella on oikeus tietää oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Koulutusoikeus työntekijöille voidaan taata muuttamalla ulkomaalaislakia niin, että oleskelulupaprosessiin lisätään yksi työnantajavelvoite, jolla työnantaja sitoutuu mahdollistamaan rekrytoimansa ulkomaalaistaustaisen työntekijän osallistumisen kieli- ja työelämäkoulutukseen työaikana.

LYHYEMPÄÄ TYÖAIKAA JA MUITA TYÖAIKAJOUSTOJA TULEE KOKEILLA LAAJASTI. Suomessa tehdään vähemmän vapaaehtoista osa-aikatyötä kuin muissa Pohjoismaissa. Suomessa tulee kokeilla ja ottaa käyttöön erilaisia lyhyemmän ja joustavamman työajan malleja. Erilaisilla työntekijälähtöisillä työaika-joustoilla mahdollistetaan toimivampaa arkea. Julkisella sektorilla valtion tulee rahoittaa kokeiluja, joissa lyhennetään työaikaa ansiotasoa laskematta keinona lisätä alan houkuttelevuutta ja vähentää sairauspoissaoloja.

On perustettava prekaarivaltuutetun toimisto ja siihen kuuluvat virat. Valtuutetun tehtävänä on antaa ohjeita ja neuvoja työ- ja sosiaalilainsäädäntöön liittyvissä kysymyksissä ja edistää monimuotoisissa työmuodoissa työtä tekevien yhdenvertaisten oikeuksien toteutumista. Perustettava viranomainen on resursoitava niin, että sen on mahdollista toimia useilla kielillä.

VASTENTAHTOISEEN OSA-AIKATYÖHÖN TULEE PUUTTUA. Vastentahtoinen osa-aikatyö on iso ongelma erityisesti matalasti palkatuilla naisvaltaisilla yksityisillä palvelualoilla. Riittävien työtuntien varmistamiseksi kaikille sitä tarvitseville tulee lainsäädäntöä tiukentaa niin, että osa-aikaisen työn tarjoamiselle muuten kuin työntekijän omasta tahdosta pitää olla esitettävissä selkeä syy – samaan tapaan kuin määräaikaaisuuden kohdalla on. Työntekijöiden loman ansainta on yhdenmukaistettava: vuosilomalakia on muutettava niin, että lomaa ansaitaan samat 2,5 päivää työssäolokuukautta kohden työsuhteen kestosta riippumatta.

KUNTOUTTAVAN TYÖTOIMINNAN JA MUIDEN TYÖLLISTYMISTÄ EDISTÄVIEN PALVELUIDEN KULUKORVAUSTA ON NOSTETTAVA. Työmarkkinatuen päälle maksettava korvaus työttömän osallistumisesta työllistymistä edistäviin palveluihin tai kuntouttavaan työtoimintaan on pysynyt eurolleen samana jo 13 vuotta, ja inflaatio on syönyt rahan arvoa tänä aikana. Ylläpito- eli kulukorvaus on nostettava 12 euroon päivässä toimintapäivää kohden.

TYÖSUHTEEN NAAMIOIMISEEN “YRITTÄJYYDEKSI” ON PUUTUTTAVA.

Työn halpuuttaminen tapahtuu kasvavissa määrin myös siirtämällä työtä tehtäväksi yrittäjämuotoisesti. Ruokalähetit ovat esimerkki ryhmästä, jossa työtä tekevät joutuvat yrittäjinä kantamaan itse vastuuta niin vakuutuksista kuin monesti myös eläke- ja muusta sosiaaliturvastaan. Samaa kehitystä on nähtävissä muillakin aloilla. Työ- ja elinkeinoministeriön alaisen työntekijöiden ja työnantajien asettaman työneuvoston asemaa on vahvistettava lainsäädännössä niin, että työneuvoston tulkinta työsuhteen tunnusmerkistöistä on kaikkia sitova. Palkkatyötä vastaavaa työtä ei tule teettää harjoittelijoita ketjuttamalla tai kuntouttavalla työtoiminnalla ja avotyötoiminnalla.

PIENTEN LASTEN HOITOA ON KEHITETTÄVÄ, SILLÄ SE ON MYÖS TYÖLLISYYSKYSYMYKS.

Päiväkotikotien ikäisten vuoro hoitoa, kotiin tarjottavaa lastenhoitoa sekä pienten koululaisten vuoro hoitoa on kehitettävä, jotta esimerkiksi vuorotyötä tekevät tai toisella paikkakunnalla työskentelevät tai opiskelevat voivat ottaa työvuoroja vastaan. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa on oltava tarjolla riittävästi ja pysyvästi.

SAMASTA JA SAMANARVOISESTA TYÖSTÄ TULEE MAKSAA SAMA PALKKA.

Samanarvoisuutta arvioitaessa eri ammatteja on verrattava toisiinsa työn todellisen vaativuuden, kuormittavuuden sekä vastaavalla koulutustasolla maksettavien muiden alojen palkkojen perusteella. Haittakorvauksia ei pidä ottaa huomioon tätä arviointia tehtäessä. Palkka-avoimuutta on lisättävä vahvistamalla henkilöstön, henkilöstön edustajien sekä syrjintää epäilevien työntekijöiden tiedonsaantioikeuksia palkoista. Matalapalkka-aloille on tehtävä tasa-arvoerin muita suurempia palkan korotuksia. Työehtosopimukseen on tehtävä sukupuolivaikutusten arviointi.

RASISMI JA SYRJINTÄ ON KITKETTÄVÄ TYÖPAIKOILTA. Tarvitaan uusia toimia etnisen syrjinnän ja ulkomaalaisiin työntekijöihin kohdistuvien väärinkäytösten kitkemiseksi. Anonyymin työnhaun käytäntöä on laajennettava ja työntekijöitä, esihenkilöitä sekä luottamushenkilöitä on koulutettava tunnistamaan rasismit, homo- ja transfobiset sekä muut syrjivät käytännöt, joita työpaikoilla saattaa ilmetä, ja puuttamaan niihin.

EUROOPAN UNIONIN ON OLTAVA NYKYISTÄ VAHVEMPI TYÖNTEKIJÖIDEN OIKEUKSIEN JA SOSIAALISEN SUOJELUN KYSYMYKSISSÄ, KUITENKIN NIIN, ETTÄ JÄSENMAILLE JÄÄ EDELLEEN LIKKUMAVAA YHTEISTEN TAVOITTEIDEN KANSALLISESSA TOTEUTTAMISESSA.

EU:n taloussääntelyn on mahdollistettava ja tuettava vihreää siirtymää ja sosiaalisen hyvinvoinnin tavoitteita. Veronkierron vastainen työ, kansainvälisten suuryritysten ja digijättien sääntely sekä alustatalouden sääntely ovat rajat ylittäviä kysymyksiä, joihin on löydettävä vahvempia EU-tason ratkaisuja. EU:n on oltava maailman johtava toimija ja suunnannäyttäjä ilmaston ja luonnon monimuotoisuuden suojelemissa. Euroopan unionin on pidettävä kiinni demokratiasta ja ihmisoikeuksista, ja oikeusvaltioperiaatteen noudattamista on edellytettävä kaikilta. Unionin toimintakyvyn varmistamiseksi on yhä enemmän siirryttävä määräenemmistö päätöksentekoon.

3. Reilun siirtymän Suomi

**REILU SIIRTYMÄ TARKOITTA OIKEUDENMUKAISTA
MUUTOSTA FOSSIILIENERGIALLA TOIMIVASTA
KULUTUSYHTEISKUNNASTA ILMASTOKESTÄVÄÄN
YHTEISKUNTAAN.**

**OIKEUS LUONTOON JA TERVEeseen YMPÄRISTÖÖN
KUULUU KAIKILLE.**

Reilumpi huomina kaikille, ei harvoille!

ILMASTONMUUTOSTA ON TORJUTTAVA INVESTOIMALLA PUHTAASEEN ENERGIAAN JA UUTEEN TYÖHÖN.

Valtion on tuettava teollisuuden reilua siirtymää. Uusiutuvaan energiaan perustuva järjestelmä työllistää enemmän kuin nykyinen fossiilitalous. Reilu siirtymä tulee vaatimaan historialliset investoinnit muun muassa uusiutuvaan energiaan. Samalla se tarjoaa mahdollisuuden uuteen, kestäväan liiketoimintaan ja ratkaisuihin, joita tulevana vuosina koko maailma tarvitsee. Kotimainen, ilmastokestävä energiantuotanto on moninkertaistettava. Tulevaisuuden uusi sähköjärjestelmä tarvitsee huoltajansa. Huolehditaan uusien ammattitutkintojen, kuten tuulivoima-asentajien saatavuudesta ympäri maata.

VÄLTÄMÄTÖN SIIRTYMÄ ON TEHTÄVÄ REILUSTI.

Meidän on varmistettava planeettamme elinkelpoisuus. Reilu siirtymä on myös mahdollisuus luoda uusia, ilmastokestäviä työpaikkoja uudistamalla nykyisellään saastuttavien alojen tuotantoa ja investoimalla uuteen vähäpäästöiseen työhön. Reilua siirtymää ei voida rahoittaa ainoastaan veronmaksajien rahoilla. Siksi on välttämätöntä, että politiikan keinot luovat ympäristön, jossa myös yksityiset pääomat tukevat siirtymää. Luvitus-, kaava- ja valitusprosessi on nopeutettava niin, että ympäristövaatimusten taso ei heikkene. Suomen on myös tuettava matalan tulotason maita toimissa, jotka parantavat ympäristön ja ilmaston tilaa.

KULUTUKSESTA ON TEHTÄVÄ KESTÄVÄÄ TYÖLLISTÄVILLÄ KIERTOTALOUDEN INVESTOINNEILLA.

Käyttämällä raaka-aineita uudestaan sekä panostamalla tavaroiden korjaamiseen ja kierrättämiseen on mahdollista luoda uutta työtä ja samalla tukea ihmisiä kestävämpään elämäntapaan siirtymisessä. Tekstiili- ja muotialalle luodaan oma erillinen kiertotalouspohjainen kasvuohjelma. Rakennus- ja muussa teollisuudessa käytettävien raaka-aineiden kierrätystä on edelleen tehostettava. Korjauspalvelujen arvonnäkökulma on laskettava. Huolehditaan siitä, että kiertotalouden kautta syntyvässä teollisuudessa vaadittavaa osaamista lisätään tutkintojen sisältöihin.

TKI-PANOSTUSTEN TAVOITETASON ON OLTAVA VIISI PROSENTTIA BKT:STÄ.

Sanna Marinin hallituskaudella säädettiin laki TKI-toiminnasta, jolla halutaan varmistaa riittävät taloudelliset panostukset tutkimukseen, tuotekehitykseen ja innovaatiotoimintaan. Julkisia panostuksia tulee lisätä, jotta yksityisiä toimijoita saadaan mukaan ja taso nostettua pysyvästi viiteen prosenttiin BKT:stä.

SUOMEN MAAHANMUUTTOHALLINTO PITÄÄ UUDISTAA PERINPOHJAISESTI.

Ulkomaalaislaki tulee uudistaa ihmisoikeusperustaisesti. Maahanmuuttoviraston toiminnan valvontaa on tehostettava, ja toiminnan läpinäkyvyyttä on lisättävä. Niin työperäisen maahanmuuton kuin humanitaarisen maahanmuuton osalta perheen yhdistämisen esteitä on purettava. Perheen yhdistämistä on helpotettava muun muassa poistamalla toimeentuloedellytys kansainvälistä suojelua saavilta ja laskemalla tulorajoja kaikkien maahanmuuttajien osalta. Turvapaikanhakijoille on luotava mahdollisuus tehdä töitä mahdollisimman pian maahan saapumisen jälkeen. Työperäiset oleskeluluvat on käsiteltävä korkeintaan kuukauden kuluessa hakemuksen jättämisestä.

KIELIKOULUTUKSEN PITÄÄ OLLA SAAVUTETTAVAA KAIKILLE MAAHAN MUUTTANEILLE. Suomen nykyinen kielikoulutusjärjestelmä on hajanainen ja laadullisesti epätasainen, ja se kohtelee ihmisiä eri tavoin riippuen siitä, onko heillä oikeutta kotoutumispalveluihin. Kotoutumiskoulutus tulee siirtää opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen, ja kotoutumiskoulutuksen kilpailuttaminen on lopetettava. Suomeen tulee luoda yleinen, kaikille maahan muuttaneille suunnattu maksuton ja eri osaamistasoja huomioiva suomen kielen koulutus vapaan sivistystyön kuten työväenopistojen sekä ammatillisten oppilaitosten kanssa yhteistyössä.

MUUALLA HANKITTU OSAAMINEN TULEE TUNNISTAA JA HYÖDYNTÄÄ. Suomessa asuu valtava määrä muualla tutkinnon suorittaneita henkilöitä, jotka eivät voi hyödyntää omaa osaamistaan suomalaisilla työmarkkinoilla. Opetushallituksen ja Valviran resursseja tulee lisätä EU- ja ETA-alueen ulkopuolella suoritettujen tutkintojen hyväksilukemiseen ja tunnistamiseen. On myös luotava selkeät osaamisen täydentämisen koulutuskokonaisuudet yhdessä korkeakoulujen kanssa.

PITKÄAIKAISTYÖTTÖMYYYTÄ ON VÄHENNETTÄVÄ TYÖLLISYYSTÄKUULLA. Pitkäaikaistyöttömyys on Suomen suurin työvoimapolitiittinen ongelma. Sitä ei ratkaista työttömyysturvaa leikkaamalla tai sen ehtoja kiristämällä, vaan henkilökohtaisella ohjauksella, tuella, riittävillä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluilla ja tarvittaessa koulutuksella. Työttömille pitää taata oikeus palkkatuettuun työpaikkaan 12 kuukauden jälkeen. Ennen kaikkea pitkäaikaistyöttömyyttä ratkotaan luomalla uusia työpaikkoja Suomeen. Työnantajien vastuuta sosiaalisessa työllistämisessä on lisättävä. Hankinnoissa pitää käyttää sosiaalisen työllistämisen vaatimuksia. Julkisen sektorin on kannettava vastuutaan vaikeasti työllistyvien työllistämisessä, ja on selvitettävä mahdollisuutta asettaa työnantajille vastaava velvoite kuin Saksassa vammaisten työllistämiseksi.

TYÖTTÖMILLÄ TULEE OLLA VAPAA OPISKELUOIKEUS TYÖTTÖMYYSTURVALLA. Työelämän muuttuessa on yhä tärkeämpää, että kaikilla on aito mahdollisuus päivittää omaa osaamistaan, kouluttautua uudelle alalle ja kehittää sivistystään. Työttömillä tulee olla oikeus opiskella haluamaansa alaa työttömyysetuudella työttömyyden aikana. Työväenopistojen kursseille osallistumisen tulee olla työttömille maksutonta. Reilu siirtymä edellyttää uuden osaamisen hankkimista, ja mahdollisuus kouluttautua tukee ilmastotyöpaikkojen osaavan työvoiman saantia, mikä tällä hetkellä osin on kasvun esteenä.

TEHDÄÄN JATKUVASTA OPPIMISESTA JOKAISEN OIKEUS. Nopeasti muuttuvassa työelämässä mahdollisuus päivittää omaa osaamistaan on keskeistä niin yksilöiden kuin työnantajien kannalta. Me haluamme jatkaa jatkuvan oppimisen uudistusta. Niin korkeakouluissa kuin ammatillisissa oppilaitoksissa on tarjottava tutkinnon osista koostuvia oppimiskokonaisuuksia. Luomme nykyistä anteliaamman aikuiskoulutustukimallin, joka on kohdennettu vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa oleville työntekijöille. Oikeutta aikuiskoulutustukeen on laajennettava siten, että myös ilman pitkää voimassa olevaa työsuhdetta on oikeutettu tukeen.

TYÖNANTAJAN MAHDOLLISUUTTA JÄRJESTÄÄ OPPISOPIMUSKOULUTUSTA ON PARANNETTAVA.

Oppisopimuskoulutus on ollut hyvä työllistymisen ja kouluttautumisen väylä aikuisille, mutta sitä voi hyödyntää vielä enemmän nuorten kohdalla. Työnantajille maksettavia koulutuskorvauksia oppisopimuskoulutuksessa on korotettava, kun kyse on työttömästä tai vailla toisen asteen tutkintoa olevasta nuoresta.

TAPAHTUMA-ALA JA LUOVAT ALAT ON TUNNUSTETTAVA ELINKEINONA JA VIENTIALOINA.

Luovat alat ovat merkittävä ja tärkeä työllistäjä Suomessa, mutta ala toipuu edelleen pandemiasta ja pandemian aikana asetetuista koronarajoitustoimista. On luotava järjestelmä, jolla kulttuurialaa voidaan tukea nopeasti ja oikeudenmukaisesti, jos sen toimintaa joudutaan poikkeustilanteessa rajoittamaan. Kulttuurialan tukeminen on tärkeää erityisesti koronan jälkimainingeissa. Johtuen pitkistä tuotantoprosesseista on alalla toimivia yhteisöjä tulkittava myös niiden aikaansaamien työllisyysvaikutusten ja taiteellisten arvojen kautta, eikä puhtaasti tuotavana liiketoimintana, joka on riippuvainen yleisömääristä. Tartuntatautilakiin tarvitaan kokonaisuudistus, jossa kulttuuri- ja tapahtuma-alan asema on tunnustettava nykyistä paremmin, ja eri alojen kohtelusta ja perusoikeusrajoituksista on säädettävä nykyistä tasapainoisemmin. Huolehditaan siitä, että viennin edistämisessä huomioidaan myös luovat alat. Rahoitusta elokuva- ja TV-tuotannon tukiin on lisättävä ja elokuväsäätiölakia uudistettava niin, että ne tukevat kotimaista työllisyyttä sekä ympäristön ja ilmaston kannalta kestävää tuotantotapaa.

KULTTUURIBUDJETTI ON NOSTETTAVA YHTEEN PROSENTTIIN.

Kulttuurin ja taiteen osuus valtion budjetissa nostetaan yhteen prosenttiin. Kaikilla on oikeus osallisuuteen taiteesta ja kulttuurista. Edistetään kansalaislähtöistä ja vuorovaikutteista kulttuuriperintötyötä. Taiteen saavutettavuutta on tuettava toteuttamalla taidehankintoja osana rakennushankkeita. Edistetään taiteen ja taideperustaisten menetelmien käyttöä osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa tukemaan asiakkaiden ja henkilökunnan hyvinvointia sekä asiakasprosesseja. Kulttuuribudjettia pitää nostaa myös itseisarvoisesti taiteen tekemistä ja taiteen tekijöiden työllistämistä varten. Kulttuurin ja taiteen alueellista saatavuutta on vahvistettava. Huomioidaan kulttuuripalveluissa ihmisten moninaisuus, ja taataan vammaisille oikeus kulttuuriin. Lisätään kohtaamisia ja vuoropuhelua yhteiskunnassa kulttuurin keinoin. Kulttuurin on oltava osa kaikkia hallituksen keskeisiä ihmisten elämänlaatua parantavia politiikkaohjelmia, kuten ikäohjelmaa, yksinäisyysstrategiaa ja demokratiaohjelmaa, ja se on vietävä osaksi kotouttamispalveluita.

TAIDETTA LAPSILLE. Lasten ja nuorten tasa-arvoisista ja saavutettavista kulttuuripalveluista on huolehdittava. Kulttuurin avulla vahvistetaan lasten ja nuorten henkistä kriisinkestävyyttä. Tuodaan kulttuurin tuottama ilo osaksi varhaiskasvatusta, peruskoulua, toisen asteen opintoja ja nuorisotyötä. Varmistetaan, että osana lasten harrastamisen Suomen mallia jokaiselle halukkaalle lapselle ja nuorelle löytyy mieluisa kulttuuriharrastus koulupäivän yhteydessä.

Edistetään lukemista ja lukutaitoa yhteistyössä eri toimialojen kanssa. Kaikkialta Suomesta tulee olla mahdollisuus edetä myös ammatillaisuuden polulle – ja alalle valmistuvilla nuorilla pitää olla mahdollisuus päästä uralla eteenpäin. Taiteen perusopetusta vahvistetaan osana koulutusjärjestelmää. Otetaan käyttöön Suomen laajuinen kulttuuriseteli, jolla luokat voivat ostaa itselleen haluamansa kulttuuripalvelun.

VUOKRIEN KASVUA ON HILLITTÄVÄ. Asumistukeen käytetään moninkertaisesti enemmän valtion rahaa kuin asuntotuotantoon. Tämä suhde pitää muuttaa. Ihmisillä on oltava varaa asua siellä, missä on töitä. Ylisuurten vuokrankorotusten estämiseksi tulee selvittää Tanskassa tehtyä linjausta, jolla estettiin ylisuuret vuokrankorotukset määräajaksi.

On lisättävä voittoa tavoittelematonta vuokra-asuntotuotantoa. Kohtuuhintaisilla asunnoilla saadaan painettua myös markkinavuokria alas. Koska vapaarahoitteisten vuokra-asuntojen vuokrataso on etenkin kasvukeskuksissa karannut monien tavalisten ihmisten ulottumattomiin, on asuntotuotannon määrän lisääminen keskeisin keino hillitä tarjonnan aiheuttamaa painetta vuokrien korotuksiin. Jatketaan kohtuuhintaisten asuntojen määrän lisäämistä kasvukeskuksissa siten, että 40 prosenttia uudisrakentamisesta on julkisesti tuettua ARA-tuotantoa.

On lisättävä esteetöntä asumistuoanttoa ja alennettava palveluasumisen kustannuksia. Tuetusti, kuten palvelutalossa, hoivakodissa tai asumisyksikössä asuminen on katsottava vakituiseksi asumiseksi. Kiinteistöverolakia tulee muuttaa suhteessa tuettuun asumiseen ja palveluasumiseen yhdenvertaiseksi vakinaisen asumisen kanssa.

PANKKIEN PITÄÄ PALVELLA KANSALAISIA. Nyky-yhteiskunta edellyttää käytännössä pankkien pakkoasiakkuutta. Kansalaisille tulee mahdollistaa normaali raha-asioiden hoito ilman voittoa tekevien liikepankkien asiakkuutta. Pankkipalvelut voisi järjestää esimerkiksi Kelan kautta. Kela voisi kehittää maksupalvelun, joka mahdollistaisi paitsi tulonsiirron myös palkan maksamisen Kela-tilille ja maksukortin, jonka avulla tilillä olevia varoja voisi käyttää tavaroiden ja palveluiden maksamiseksi. Kela voisi myös tarjota tunnistuspalveluita. Julkisen pankkipalvelun ei tarvitsi tuottaa voittoa, vaan se tarjoaisi kohtuulliset korot ja kohtuuhintaisen palvelun. Esimerkiksi pienet yhdistykset voisi vapauttaa pankkien palvelumaksuista.

4. Yhteisen ympäristön puolesta

**ILMASTO- JA YMPÄRISTÖKRIISIN TORJUMINEN
ON AIKAKAUEMME TÄRKEIN TEHTÄVÄ.
FOSSIILIRIIPPUVUUDEN VÄHENTÄMINEN LISÄÄ
TURVALLISUUTTA.**

**OIKEUDENMUKAINEN ILMASTO- JA
YMPÄRISTÖPOLITIikka LISÄÄ SAMALLA
HYVINVOINTIA JA TYÖTÄ SEKÄ VÄHENTÄÄ
ERiarvoisuutta.**

**JOKAISELLA ON OIKEUS LUONTOON JA TERVEESEEN
YMPÄRISTÖÖN.**

Reilumpi huomina kaikille, ei harvoille!

SUOMEN ON OLTAVA ENERGIAOMAVARAINEN. Energiankulutusta on vähennettävä energiatehokkuutta parantamalla ja energiaa säästämällä. Vähäpäästöinenkin energia tuottaa päästö-, luonto- ja luonnonvarajalanjäljen. Suomen pitää lisätä uusiutuvan energian tuotantoa niin, että olemme energiaomavaraisia. Olemassa olevia ydinvoimaloita tulee hyödyntää koko käyttöiän osalta. Turvallisuusvaatimukset täyttävien pienydinreaktoreiden käyttöönottoa on selvitettävä. Suomen on lisättävä erityisesti tuulivoiman sekä aurinkoenergian tuotantoa. Suomen on edistettävä kansallisen vedyn jakeluverkoston nopeaa muodostumista ja liittämistä osaksi eurooppalaista vedyn jakeluverkostoa. Suomen tulee edistää puhdasta vetyä hyödyntävää, Suomeen sijoittuvaa teollisuutta. Esteet tuulivoiman rakentamiselle Itä-Suomessa on poistettava. Turpeen käytön alasajoa jatketaan. Päivitetään sähkömarkkinalainsäädäntö niin, että asuntoyhteisöt voivat toimia energiayhteisöinä yhdessä naapuriasuntoyhteisöjen kanssa.

VALTION ON OMISTAJANA NÄYTETTÄVÄ ESIMERKKIÄ. Varmistetaan omistajaohjauksen keinoin, että valtionyhtiöiden toiminta on sosiaalisen kehityksen, ilmaston, ihmisoikeuksien ja ympäristön kannalta kestävää sekä Suomessa että ulkomailla. Valtionyhtiöiden on irtauduttava fossiilitaloudesta. Luonnolliset monopolit energiantuotannossa ja perusinfrastruktuuri on oltava julkisessa omistuksessa.

FOSSIILISISTA POLTTOAINEISTA ON PÄÄSTÄVÄ IRTI. Suomen tulee tukea kaasu-, vety- ja sähköautojen tankkaus- ja latausverkoston rakentumista koko maahan. Bioetanoli- ja biokaasukonvertoinnin tukeminen on järkevä ja kustannustehokas tapa tukea pienituloisia ilmastotyössä. Biokaasun tuotannon lisäämiseksi on otettava käyttöön erillinen syöttötariffi, ja valtion on tuettava uusien biokaasulaitosten rakentamista. Työmatkaliikenteeseen liittyvät edut tulee uudistaa suosimaan nykyistä paremmin kevyttä ja julkista liikennettä sekä päästöttömiä henkilöautoja ja kyydin jakamista. Ruuhkamaksujen käyttöönottoa mahdollistetaan lainsäädännössä. Mikäli alue ottaa käyttöön ruuhkamaksut, tulee lisäksi myöntää samanaikaisesti kertaluonteinen valtion investointiavustus joukkoliikennehankkeisiin. Liityntäpysäköintiä on parannettava ja laajennettava.

SUOMI ON SAATAVA RAITEILLE JA PYÖRÄILEMÄÄN. Otetaan käyttöön kansallinen päästöpohjainen lentovero henkilö- ja tavarakuljetuksille sekä edistetään kansainvälistä lentoveroa. Joukkoliikenteessä on parannettava erityisesti itä-länsisuuntaisia yhteyksiä niin teillä kuin raiteilla tapahtuvan poikittaisliikenteen helpottamiseksi. Raideliikenteen kehittämisen yhteydessä on tärkeää taata riittävät investoinnit rataverkon peruskorjauksiin. Lippujen hintoja on kohtuullistettava, ja pitkällä aikavälillä on siirryttävä maksuttomaan julkiseen lähiseudun joukkoliikenteeseen. Kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelman ja sen tavoitteita toteuttavan investointiohjelman täytäntöönpanoa on jatkettava. Jalankulun ja pyöräilyn osuutta valtion liikennebudjetissa on nostettava merkittävästi nykyisestä tasosta kohti YK:n 20 prosentin tavoitetta.

PÄÄSTÖKOMPENSAATIOILLE ON LUOTAVA SELKEÄT PELISÄÄNNÖT.

Päästökompensaatio on hyvitys, jonka hiilidioksidipäästöjen aiheuttaja maksaa rahoittaakseen päästöjen vähentämistä muualla. Kompensaatiomarkkina tarvitsee toimiakseen selkeät säännöt, jotta kompensaatiot aidosti edesauttavat ilmastonmuutoksen hillitsemisessä. Näiden pelisääntöjen täytyy ottaa huomioon maailmanlaajuisesti vaikuttavat ilmastotoimet ja kestävä työelämän pelisäännöt.

HAKKUUT ON SAATAVA KESTÄVÄLLE TASOLLE. Metsät keräävät ja varastoi-
vat hiilidioksidipäästöjä. Näiden luonnollisten hiilinielujen vahvistaminen ja luon-
non monimuotoisuuden suojeleminen ovat meille kaikille elintärkeitä kysymyksiä.
Metsähallituksen hakkuiden vähentämisestä on tehtävä erillinen päätös, ja Metsähal-
lituksen tuloutustavoitetta valtion budjettiin on laskettava merkittävästi. Metsien hii-
linielujen romahduksen syihin on puututtava ja nielut on saatava kasvu-uralle. Van-
hojen metsien hakkuut valtion metsissä on lopetettava välittömästi. On määriteltävä
ekologisesti kestävät ylärajat hakkuille valtakunnallisella ja maakunnallisella tasolla.

METSÄLAINSÄÄDÄNTÖÄ ON UUDISTETTAVA. Metsäteollisuuden jalostusas-
tetta tulee nostaa, eikä metsiemme käyttöä tule ohjata metsäteollisuuden raaka-ai-
nevaatimukset vaan ekologisesti kestävä ja luontoarvot tunnistava metsän käyttö.
Metsälakiin tulee palauttaa vaatimus tietystä nykyistä suuremmasta iästä tai järey-
destä, ennen kuin metsän voi kaataa ja harvennushakkuuta on kevennettävä. Maan-
omistajille pitää luoda taloudellinen kannustin pidentää metsän kiertoaikaa. Lakiin
tulee kirjaus metsään jätettävien isojen ja vanhojen puiden sekä kuolleiden puiden
määrästä, samoin lehtipuiden osuudesta koko puustosta. Metsätaloustaloustähteitä
tulee parantaa neuvonnan ja ohjauksen kautta siten, että puuston ja maaperän hii-
lensidonta ja monimuotoisuus lisääntyvät talousmetsissä. Avohakkuumetsätalouden
tukeminen tulee lopettaa metka-kannustinjärjestelmän kautta ja sen sijaan tukea jat-
kuvan kasvatuksen metsänhoitotoimia.

**MAANKÄYTTÖSEKTORILLE TARVITAAN KUNNIANHIMOISEMPIA IL-
MASTOTOIMIA.** Turvemaiden raivaus pelloiksi tulee kieltää. Pohjaveden tasoa
korottamalla, maan multavuutta parantamalla ja talviaikaisella kasvipeitteisyydellä
ilmastopäästöjä voidaan vähentää. Maanomistajille tulee luoda kannustinjärjestelmä
hiilensidontaan. Raivausmaksu voi toimia askeleena kohti pellonraivauskieltoa. Kos-
teikkoviljelyn pinta-alatavoitetta tulee nostaa. Metsämaan muuttaminen rakennus-
tai viljelymaaksi on muutettava luvanvaraiseksi ja ylikompensoitava suojelemalla tai
ennallistamalla heikennettyjä elinympäristöjä muualla.

5. Luonnolla ja eläimillä on itseisarvo

SUURIN UHKA LUONNON MONIMUOTOISUUDELLE ON ELINYMPÄRISTÖJEN TUHOUTUMINEN. LUONNON MONIMUOTOISUUS ON KATOAMASSA, JA SITÄ MYÖTÄ OVAT HÄVIÄMÄSSÄ PAITSI EKOSYSTEEMIT, MYÖS ELIÖLAJIT.

MYÖS IHMISEN OMA ELINYMPÄRISTÖ ON UHATTUNA, SILLÄ IHMINEN ON YHTENÄ ELIÖLAJINA TÄYSIN RIIPPUVAINEN MUISTA LAJEISTA JO PELKÄSTÄÄN HAPENSAANTINSAKIN KAUTTA.

KUN LUONTO NÄHDÄÄN ENSISIJAISESTI RAAKA-AINEIDEN AITTANA, IHMISEN OMA RIIPPUVAISUUS LUONNOSTA TÄSSÄ KUVASSA HÄMÄRTYY.

Reilumpi huomina kaikille, ei harvoille!

LUONNONSUOJELUN MÄÄRÄÄ ON LISÄTTÄVÄ. Prosentuaalinen määrä (0,5–1 %) BKT:stä on osoitettava luonnonsuojeluun, eli rahoitusta on nostettava merkittävästi muun muassa Metso- ja Helmi-ohjelman puitteissa. Kolmasosa maa- ja vesielinympäristöistämme on suojeltava. Kymmenen prosenttia tästä on suojeltava tiukasti niin, että jokaisessa maakunnassa on suojellun luonnon verkosto. Tämän lisäksi kaikki vanhat arvometsämme on suojeltava välittömästi, ja ennallistamista hyödyntämällä on luotava monimuotoisen, elinvoimaisen luonnon verkosto kattamaan ajan kuluessa jälleen koko maa. Erityisesti Etelä-Suomessa metsien suojeluastetta on nostettava. Yksityisille metsänomistajille on tarjottava aina ensisijaisesti suojelua valtion ohjelmien rahoituksella, kun kyseessä on erityisen arvokas, vanha metsä. Ihmisen aiheuttama luontokato on pysäytettävä kiireellisesti ja uhanalaisten lajien toipumista on tuettava.

ENNALLISTAMISEEN PANOSTAMINEN KANNATTAA. Ennallistaminen on valtava mahdollisuus suomalaisille aluetalouksille. Tavoitteena tulee olla ennallistaa vähintään 30 prosenttia heikentyneistä maa- ja vesiekosysteemeistä. Paikallisten elinympäristöjen kuten jokien, soiden ja metsien ennallistaminen kohti hyvinvoivaa luontoa tuo työtä esimerkiksi paikallisille koneyrityksille turvealueiden ennallistamisessa, ja lajikartoituksen ja matkailun parissa muillekin. Luonto itse jatkaa toipumista, ja ennallistetut alueet tarjoavat uudenlaisia tapoja saada elinkeino luonnosta. Vesistöjemme huono kunto haittaa esimerkiksi kalastajien elinkeinonharjoittamista, ja kuolleen joen palauttaminen eläväksi on valtava ilon aihe kalastajille ja koko paikkakunnalle. Vesistöjen ja virtavesistöjen luonnollisia elinympäristöjä on palautettava. Kaupungeissa ennallistaminen tarkoittaa viher- ja sini-infran aktiivista rakentamista ja sitä, että rakennetaan luontoa rakennetun ympäristön lomaan. Urbanin elämänmuodon on mahdollista olla kestävä ja luontokadon pysäyttämistä tukevaa, kun villille luonnolle tehdään tilaa kaupunkeihinkin erityisesti kaavoituksen kautta.

SUOMEEN TARVITAAN LUONTOLAKI. Luontolain on toimittava samanlaisena puitelakina kuin ilmastolaki on, ja sitä kautta tulevat myös sitovat seurantamekanismit luonnonsuojelun tavoitteisiin pääsemiseksi ja luonnon monimuotoisuuden huononemisen pysäyttämiseksi.

VESILAKI ON UUDISTETTAVA. Suomen vesistöt ovat monin paikoin huonossa kunnossa. Saaristomeri on Itämeren saastuneimpia kohtia ja suomalaiset ovat jo tottuneita siihen, ettei kesällä sinilevän takia pääse uimaan. Vesilakia tulee uudistaa metsänkasvatuksen ojitusten haittojen minimoimiseksi ja kiireellisten ilmasto- ja luontohyötyjen saavuttamiseksi. Tarvitaan vesistöjen kunnosta vastaavien tahojen parempaa koordinaatiota. Metsätalouden vesistö päästöt on pantava kuriin joko metsälaissa tai metsätalouden tukijärjestelmän ehtojen kautta. Virtavesien vapauttamista ja kunnostamista on edistettävä sekä tarpeettomia patoja ja muita vaellusesteitä poistettavana. Vesivoiman tuotannossa on edellytettävä kalateiden rakentamista nykyistä järjestelmällisemmin, ja kalateissa on suosittava ensisijaisesti luonnonmukaisia rat-

kaisuja teknisten sijaan. Purojen ja muiden uhanalaisten pienvesien ennallistamista ja suojelua on tehostettava sekä vesilaissa että toteuttamalla pienvesien suojeluohjelma. Kansallista saaristomeriohjelmaa on jatkettava ensi hallituskaudella.

KAIVOSLAIN YMPÄRISTÖVAATIMUKSIA ON TIUKENNETTAVA. Valtion tulee omistaa Suomen mineraalivarat. Suomesta ei tule viedä pois rikastamatonta malmia. Malminetsintä on kiellettävä kaikilla luonnonsuojelualueilla, ja kaivoslakiin on tuotava intressivertailu, joka aidosti ottaa huomioon luonnon, ihmisten ja muiden elinkeinojen harjoittamisen tarpeen kaivoslupan ehtona. Ympäristölupa on säädettävä kaivoslupan ehdoksi, ja kaivosjätteistä on säädettävä pidempi huolehtimisvastuu ja suuremmat vakuudet.

MAATALOUDEN TUET UUDISTETTAVA. Maatalous on Suomelle korvaamattoman tärkeä. Maatalousyritykset tukevat huoltovarmuutta, työllisyyttä ja koko elintarvikeketjua. Viljelijöitä on tuettava rakentamaan ekologisesti kestävää kotimaista maataloutta ja ruoantuotantoa, joka on myös tuottajille taloudellisesti kannattavaa. Maatalouden vesistö päästöt on pantava kuriin maataloustukien tai uuden maatalouden vesistöohjelman kautta. Maataloustukien ehtojen ympäristönäkökohdat ja kriteerit muokataan selkeiksi ja ympäristön tilaa parantaviksi. Maataloustukien tulee palkita tuottajia hiilen sitomisesta ja maan kasvukunnon parantamisesta ja maatalousluonnon monimuotoisuuden parantamisesta sekä uudistavasta viljelystä tehotuotannon sijaan. Luodaan uusi sysäystuki, jolla kannustetaan tuottajia siirtymään luonnonmukaiseen, ympäristöystävälliseen tuotantoon, ja lisätään samalla neuvontaa ja yhteistyötä tilojen välillä. Kasvipohjaisen proteiinin tuotantoa tuetaan elintarviketeollisuudessa: jo nyt suomalaiset kasviproteiinit ovat potentiaalisia myös vientiin. Suomi ajaa yllä mainittuja uudistuksia myös EU:n yhteiseen maatalouspolitiikkaan (CAP).

ELÄINTÄ EI LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ TULE RINNASTAA ESINEESEEN TAI OMAISUUTEEN. Eläimet ovat tuntevia ja kokevia olentoja, joilla on itseisarvo. Lainsäädännön ja yhteiskunnallisen päätöksenteon perustana tulee olla kaikkien eläinten itseisarvo, joka on riippumaton eläimen taloudellisesta tai muusta arvosta ihmiselle. Koska eläinsuojelulainsäädäntö ei riittävästi pysty takaamaan eläinten hyvinvointia, on eläinten suojelua ja asemaa yhteiskunnassa parannettava säätämällä eläinten perusoikeudet perustuslakiin. Turkistarhaus on kiellettävä, ja tarhaajien siirtymistä muille elinkeinon aloille on tuettava. Eläinsuojeluasiamiehen ja eläinpoliisin virat on saatava lakisääteisiksi. Poliisin, tuomioistuinten jäsenten, erävalvonnan ja rajavartioston koulutuksessa on lisättävä eläinsuojeluun liittyviä opintoja. Eläinsuojelulakia on edelleen kehitettävä eläimen itseisarvo tunnistaen sekä siten, että liikumista estävät rakenteet kuten porsitushäkit ja parsinavetat kielletään korkeintaan viiden vuoden siirtymäajan jälkeen. Perustetaan eläinsuojelupoliisitoimintamalli koko Suomeen. Myös muiden tuotantoeläinten pito ja kasvatusta häkeissä on kiellettävä. Naudoille tulee taata ympärivuotinen laidunnusoikeus, ja porsaiden kirurginen

kastraatio on kiellettävä lyhyellä siirtymäajalla. On siirryttävä pois sellaisista jalostuksen muodoista, jotka tuottavat kärsiviä ja rakennevioista kärsiviä eläinyksilöitä. Eläimen hyvinvoinnille haitallinen jalostustoiminta on kiellettävä. Eläinkokeista on luovuttava mahdollisimman nopeasti. Eläinkokeita tulee käyttää lääketieteellisessä tutkimuksessa vain silloin, kuin muuta vaihtoehtoista tapaa toteuttaa sitä ei ole. Eläinten hyvinvointiasiat on siirrettävä ympäristöministeriöön. Luonnonvaraisille eläimille, mukaan lukien suurpedoille, on taattava mahdollisuus elää lajille ominaista elämää osana ekosysteemiä, ja tavoitteena tulee olla eläinten ja ihmisen rauhanomainen rinnakkaiselo sekä riskien ennaltaehkäisy. Uhanalaisten lajien metsästys on kiellettävä.

KASVIPERÄISEEN RUOANTUOTANTOON SIIRTYMISTÄ ON TUETTAVA.

Kasviperäisen ruuan lisäämiseksi tarvitaan toimia monella yhteiskunnan sektorilla. TKI-tuissa tulee tukea kasviperäisen ruokaelinkeinon kehittymistä, ja julkisissa hankinnoissa on lisättävä kasviperäisen ruuan määrää. Maataloustukia tulee uudistaa kasviperäiseen ruoantuotantoon siirtymiseksi, ja samalla eläinteollisuuden tuotantoeläinmääriä tulee vähentää. Tähän tarvitaan erillinen toimintaohjelma. Eläimiä koskeva lainsäädäntö ei nykyisellään turvaa eläinten hyvinvointia maito-, liha- ja broileritiloilla, turkistarhoilla tai kananmunatuotannossa. Eläinten tehotuotanto aiheuttaa turhaa kärsimystä eläimille. Nykyinen eläimiä koskeva lainsäädäntö sallii edelleen eläimen pitämisen kytkettynä tai häkissä. Eläimillä ei ole mahdollisuutta lajinomaiseen käyttäytymiseen, ja myös osa hoitotoimenpiteistä tuottaa eläimille tarpeetonta kipua.

6. Turvallinen arki

ENNALTAEHKÄISEMINEN ON TEHOKKAIN TAPA PUUTTUA RIKOLLISUUTEEN.

ON LISÄTTÄVÄ RESURSSEJA NUORTEN HYVINVOINTIIN, VÄKIVALLAN EHKÄISEMISEEN JA SIIHEN PUUTTUMISEEN.

Reilumpi huomina kaikille, ei harvoille!

NUORTEN VÄKIVALTaisuuteen ja nuorisoriikollisuuteen on puututtava moniammatillisella yhteistyöllä.

Rikoksia tekevien nuorten kokonaismäärä on laskenut pitkään, mutta samanaikaisesti ongelmat kasvavat entistä voimakkaammin pienelle joukolle nuoria. Tässä ryhmässä erityisesti vakavat väkivallanteot ovat lisääntyneet. Rangaistusten koventaminen on kallis ja tehoton keino rikosten ehkäisemiseen. Rikosoikeudellinen rankaiseminen vaikuttaa negatiivisesti lapsen ja nuoren kehitykseen ja vahvistaa rikollista identiteettiä. Jokainen alaikäiselle ja nuorelle väkivallasta annettu tuomio kertoo ennaltaehkäisevien toimien riittämättömyydestä ja näiden toimien akuuteista kehittämistarpeista. Ennaltaehkäiseviä keinoja tulee kehittää vastaamaan lasten ja nuorten tarpeita, mikä tarkoittaa resurssien kohdentamista erityisesti mielenterveyspalveluihin, perheiden tukemiseen, lastensuojeluun, nuorisotyöhön, oppilashuoltoon sekä poliisin ennalta estäviin toimintoihin.

TIETOTURVA ON OTETTAVA VAKAVASTI. Yritykset ja julkinen sektori käsittelevät valtavaa määrää kansalaisten arkaluontoisia tietoja netissä. On varmistettava, että organisaatioiden tietoturva on korkealaatuisella tasolla. Sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmiä on yhdistettävä, tiedon liikkuminen ja toisaalta asiakkaiden tietosuoja on varmistettava, ja rahan haaskaaminen toimimattomiin järjestelmiin on lopetettava. Tietojärjestelmien sekä asukaslähtöisten digitaalisten palvelujen kehittäminen tulee ottaa vahvasti valtion rahoitus-, kehittämis- ja toteutusvastuulle.

SÄHKÖVERKOT TULEE OSTAA TAKAISIN VALTIOLLE JA ENERGIAN-TUOTANTOA ON TOTEUTETTAVA OSITTAIN JULKISESTI.

Huoltovarmuus tarkoittaa yhteiskunnan varautumista mahdollisiin kriiseihin ja häiriötilanteisiin. Pohjoismaiden välisiä sähkön siirtoyhteyksiä on vahvistettava. Energia- ja verkko-yhtiöiden tulee käyttää hallussaan olevia kehittyneitä teknologioita sähkön saannin turvaamiseksi, kustannusten ja kulutushuippujen leikkaamiseksi sekä käytön tasaukseksi esimerkiksi etäluettavia mittareita sekä älykkäitä verkkojen säätö-, ohjaus- ja hallintajärjestelmiä hyödyntämällä.

IHMISTEN KOHTUUHINTAINEN SÄHKÖNSAANTI ON TURVATTAVA.

Jokaiselle on taattava sähkö perustarpeisiin kohtuullisella hinnalla siten, että ylimenevästä kulutuksesta maksetaan markkinahintaa. Näin kuluttajalla säilyy aina myös kannustin säästää sähköä. Valtaosa sähköstämme tuotetaan yhä edullisesti, mutta sähköntuottajat saavat markkinahäiriöiden aikana jättimäisiä tuottoja hinnan määräytyessä pörssissä. Sähkön hintarajoitin tulee rahoittaa windfall-verolla eli ulkoisista syistä johtuvien ylisuurien voittojen verotuksella. Sähkön yleistä hintakattoa on laskettava EU-tasolla.

Vesihuolto on säilytettävä koko maassa julkisessa ja demokraattisessa hallinnassa. Julkisesti omistettu vesihuolto takaa kansalaisten ja yritysten yhdenvertaisuuden.

Veden saannin turvaaminen kaikissa tilanteissa on osa yhteiskunnan varautumista kriiseihin ja häiriötilanteisiin.

RASISMIA, SYRJINTÄÄ JA ENNAKKOLUULOJA VASTAAN ON TAISTELTAVA PÄÄMÄÄRÄTIE TOISESTI. Kansanryhmää vastaan kiihottamista, vihapuhetta ja valeuutisia vastaan on taisteltava lainsäädännöllä, viranomaistyöllä, oikealla tiedolla ja yhteisvastuullisella puuttumisella. Viharikosten rankaisemattomuutta on torjuttava panostamalla viranomaisten resursseihin ja osaamiseen. Kriminalisointien kattavuutta on parannettava säätämällä maalittaminen rangaistavaksi.

SUKUPUOLITTUNEeseen VÄKIVALTAAN, LAPSIIN JA VÄHEMMISTÖIHIN KOHDISTUVAAN VÄKIVALTAAN JA LÄHISUHDEVÄKIVALTAAN ON PUUTUTTAVA NYKYISTÄ PAREMMIN. Näihin ryhmiin kohdistuva väkivalta on räikeä kotimainen ihmisoikeusongelma. On säädettävä lähisuhdeväkivallan ehkäisytyötä selkiyttävä laki, jolla vahvistetaan lähisuhdeväkivallan ehkäisytyötä ja väkivaltaa kokeneiden tukipalveluita. Varmistetaan rikosoikeudellisen vastuun toteutuminen lähisuhdeväkivaltatapauksissa. Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan altistavia yhteiskunnallisia ilmiöitä on tunnistettava ja ehkäistävä. Matalan kynnyksen palveluita lähisuhdeväkivallan uhreille on vahvistettava ja kehitettävä koko maassa. On jatkettava turvakotipaikkojen määrän, esteettömyyden ja saavutettavuuden lisäämistä Euroopan neuvoston edellyttämälle tasolle. Sekä turvakotien että matalan kynnyksen palveluiden pitkäaikainen rahoitus on turvattava, ja turvakotipalveluajan jälkihuoltoa edistettävä. Turvakotipalveluissa on huomioitava nykyistä paremmin erilaisten vähemmistöjen, kuten vammaisten ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen, tarpeet. Niin ikään tarvitaan myös sellaisia turvakoteja, joissa päihteiden käyttö on sallittu. Lähisuhdeväkivallan sovittelusta tulee luopua ja avioliittoon pakottaminen on kriminalisoitava. Kouluissa on järjestettävä turva- ja tunnetaitokoulutusta ja tarjottava matalan kynnyksen palveluja. Nuorten seurusteluväkivalta on opittava tunnistamaan osana nuorten parissa tehtävää työtä.

7. Rauhantyö on tekoja

RAUHA ON KAIKEN KEHITYKSEN JA IHMISYYDEN EDELLYTYS. MIKÄÄN KONFLIKTI EI OLE VAIN PAIKALLINEN, VAAN SILLÄ ON AINA SEURAUKSIA MYÖS MUULLE MAAILMALLE.

AJANKOHTAISISSA ULKO- JA TURVALLISUUSPOLIITTISISSA KESKUSTELUSSA ON HUOMIOITAVA MYÖS EI-SOTILAALLISET UHAT, KUTEN ILMASTONMUUTOKSEN JA LUONTOKRIISIN UHKA, JOKA ON PYSÄYTETTÄVÄ AJOISSA.

SUOMEN ON OLTAVA KRIITTINEN JA YHTEISTÄ TURVALLISUUTTA EDISTÄVIEN RATKAISUJEN ESITTÄJÄ KAIKILLA KANSAINVÄLISILLÄ FOORUMEILLA.

MAANPUOLUSTUKSEN RESURSSIEN ON OLTAVA RIITTÄVÄT. Suomen ja Euroopan muuttuneen turvallisuustilanteen takia puolustusmäärärahat on pysyvien menojen osalta syytä pitää nykytasolla ja saattaa sovitut hankinnat maaliin. Suomessa ei ole syytä säästää puolustusmenoista, mutta niitä ei pidä myöskään kasvattaa ilman perusteltua ja todennettua tarvetta.

SUOMEN NATO-JÄSENYYYDEN PITÄÄ OLLA PUOLUSTUKSELLINEN. Emme tahdo maaperällemme muiden maiden sotilastukikohtia, pysyviä joukkoja emmekä ydinaseita. Emme osallistu kansainvälistä oikeutta loukkaaviin sotilaallisiin interventioihin. Suomen on Nato-maana valvottava, että Nato sitoutuu kaikessa toiminnassaan YK:n peruskirjaan. On tärkeää, että Suomi Naton jäsenenä jatkaa laajaan turvallisuuskäsitykseen ja ihmisoikeuksiin perustuvaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä toimii aktiivisena rauhanvälittäjänä ja aseidenriisunnan edistäjänä maailmalla. Pohjoismaista yhteistyötä on tiivistettävä. Suomen tulee jatkossakin reagoida asianmukaisen kriittisesti silloin, kun jokin valtio toimii kansainvälisen oikeuden vastaisesti, vaikka kyseessä olisi Naton jäsenmaa.

SUOMEN KÄYMÄLLE ASEKAUPALLE ON ASETETTAVA TIUKEMMAT EHDOT. Suomen ei pidä käydä ase- tai puolustusvälinekauppaa hyökkäyssotaa käyvien tai ihmisoikeuksia rikkovien valtioiden, kuten Turkin, Israelin, Saudi-Arabian tai Arabiemiraattien kanssa. Asekauppaan liittyy ulko- ja turvallisuuspoliittisia sekä ihmisoikeuskysymyksiä sekä viennin että tuonnin osalta, ja siksi valvontakriteerit on ulotettava koskemaan myös ase- ja puolustusvälinetuontia. Suomen on ulko- ja kauppapolitiikassaan edistettävä ihmisoikeuksia johdonmukaisesti kaikilla sektoreilla.

RAUHAN ETEEN ON TEHTÄVÄ TYÖTÄ. Ihmiskunnan tulevaisuudelle kriittisessä ydinaseriisunnassa on laitettava uusi aktiivinen vaihde päälle. Ydinaseet ovat tuhoisimpia ihmiskunnan keksintöjä, ja ydinaseriisunnan edistäminen nyt on tärkeämpää kuin koskaan. Suomen on viimein ratifioitava YK:n ydinasekieltosopimus. Onnistuneessa konfliktin ratkaisussa ja rauhanprosesseissa naisten ja nuorten asema on keskeinen. Siksi Suomi toimeenpanee Naiset, rauha ja turvallisuus sekä Nuoret, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelmia kaikilla politiikan aloilla ja osoittaa toimeenpanotyölle riittävät resurssit niin julkisella kuin kansalaisyhteiskunnan sektorilla. Kaikkien sukupuolten ja sukupolvien äänen kuuleminen rauhanneuvotteluissa on tärkeää. Eriarvoisuuden vähentäminen on rauhantyötä. Suomen tulee toimia globaalin eriarvoisuuden kasvun pysäyttämiseksi ja eriarvoisuuden vähentämisen nostamiseksi keskeiseksi osaksi EU:n ja muiden kansainvälisten järjestöjen kansainvälisiä talouspoliittisia ratkaisuja.

SUOMEN ON JATKETTAVA AKTIIVISESTI UKRAINAN JA SIELLÄ KÄYTÄVÄN SODAN UHRIEN TUKEMISTA JA AUTTAMISTA. Sodan pitkittyessä ukrainalaiset tarvitsevat solidaarisuuttamme. Suomen ja EU:n on tehtävä kaikkensa, jotta Venäjä lopettaa hyökkäyksensä ja Ukrainaan saadaan rauha. On selvitettävä, miten Venäjältä pakotteiden takia takavarikoitua omaisuutta ja varoja voisi käyttää Ukrainan auttamiseksi esimerkiksi jälleenrakennuksessa. Suomen on edistettävä Ukrainan valtionvelkojen anteeksiantamista.

SUOMEN KEHITYSYHTEISTYÖN ON TUETTAVA TURVALLISUUTTA, RAUHAA JA VAKAUTTA MAAILMASSA. Suomen tulee nostaa kehitysyhteistyön määrärahoja 0,7 prosenttiin bruttokansantulosta ja luoda tavoitteen saavuttamiseksi kestävä tiekartta. Kansalaisyhteiskunnan rooli kehityspolitiikassa on keskeinen, ja siksi on tärkeää turvata järjestöjen kehitysyhteistyön riittävä rahoitus ylivaalikautisesti. Osan rahoituksesta on kohdistuttava paikallisten ammattiyhdistysliikkeiden vahvistamiseen. Suomen tulee määritellä yksityisen sektorin kehitysyhteistyökumppanuuksille selkeät ihmisoikeusperustaiset tavoitteet. Yksityisissä hankkeissa on oltava yhtä selvät linkit Suomen ilmasto-, ihmisoikeus- ja kehityspoliittisiin tavoitteisiin kuin julkisrahoitteisessa kehitysyhteistyössä. Lisäksi on tärkeää, että Suomi tukee kehittyvien maiden ilmastotoimia sekä maiden sopeutumista ilmastonmuutokseen. Suomeen on säädettävä sitova yritys vastuulaki, jossa ilmastotoimien tai työolosuhteiden laiminlyönti missä päin maailmaa tahansa johtaa sanktioihin.

SÄÄNTÖPOHJAISEN KANSAINVÄLISEN JÄRJESTELMÄN JA KANSAINVÄLISEN OIKEUDEN PERIAATTEITA ON PUOLUSTETTAVA. Ulko- ja turvallisuuspoliittisen epävakauden keskellä Suomen kaltainen pieni maa tarvitsee turvakseen monenkeskisiä yhteistyörakenteita kuten YK ja ETYJ, kansainvälisiä sopimuksia ja niiden kunnioittamista. YK:lla on ollut tärkeä rooli muun muassa Ukrainan viljan- kuljetusten turvaamisessa. Lisäksi YK:n erityisjärjestöillä on keskeinen rooli kehittyvien maiden terveydenhuollon, koulutuksen, työolojen, ilmastonmuutoksen edellyttämän reilun siirtymän ja monen muun yhteiskunnallisen kehityksen edellytysten tukijana. Siksi on lisättävä ponnisteluja YK:n tukemiseksi ja kehittämiseksi.

8. Ihmisoikeudet kuuluvat jokaiselle

**IHMISOIKEUDET EIVÄT EDISTY ITSESTÄÄN,
VAAN VAATIVAT MÄÄRÄTIE TOIMIA.**

**VÄHEMMISTÖJEN OIKEUDET JA
YHDENVERTAISUUDEN TURVAAMALLA
VARMISTAMME KAIKILLE OIKEUDENMUKAISEN
YHTEISKUNNAN.**

**OIKEUDENMUKAISESSA YHTEISKUNNASSA
JOKAISEN AITO YHDENVERTAISUUS JA
SYRJIMÄTTÖMYYS TOTEUTUU.**

Reilumpi huomina kaikille, ei harvoille!

YHTEISKUNNAN ESTEETTÖMYYYTTÄ JA SAAVUTETTAVUUTTA ON PARANNETTAVA. Esteettömyyttä ja saavutettavuutta on edellytettävä paitsi julkisilta myös julkisen tilan kaltaisilta yksityisiltä tiloilta, kuten ravintoloilta sekä liikunta- ja kulttuuripaikoilta. Varmistetaan vammaisten oikeuksien ja yhdenvertaisuuden parempi toteutuminen ja puututaan vammaisten kohtaamaan syrjintään. Yhteiskunnan esteettömyys ja saavutettavuus tuovat kaikille lisäarvoa, ja siitä hyötyvät etenkin vammaiset ihmiset, iäkkäät ja lapsiperheet. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat muutakin kuin luiskia ja hissejä. Ne ovat muun muassa tiedottamisen selkeyttä, induktiosilmukoita, ruudunlukuohjelmia ja vammaisen henkilön mahdollisuutta kulkea itsenäisesti. On käynnistettävä esteettömyyttä edistävä poikkihallinnollinen kärkihanke. Vammaispalvelulain uudistus on saatettava pikaisesti voimaan niin, että perustuslailliset ongelmat on korjattu.

TRANSLAIN UUDISTUKSEN PUUTTEET ON KORJATTAVA JA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖIHIN KUULUVIEN HENKILÖIDEN OIKEUKSIA VAHVISTETTAVA. Seuraavalla vaalikaudella tulee laatia sateenkaaripoliittinen toimintaohjelma. Juridinen sukupuolen korjaaminen tulee mahdollistaa yli 15-vuotiaille omalla ilmoituksella ja alle 15-vuotiaille huoltajan tai lastensuojelun luvalla. Lain ja palvelujärjestelmän on tunnistettava myös sukupuoleltaan ei-binäärit ihmiset. Sukupuolenkorjaushoitoihin pääsy tehdään saavutettavammaksi muun muassa lisäämällä tutkimusyksiköiden resursseja ja perustamalla uusia tutkimusyksiköitä. Sukupuolenkorjaukseen liittyvä hakemusprosessi on poistettava. Eheytyshoidot on kiellettävä lailla. Intersukupuolisten lasten kehollinen koskemattomuus on turvattava. Sateenkaaripoliittisessa ohjelmassa edellytetään, että sukupuolivaikutusten arvioinnissa huomioidaan sukupuolivähemmistöt, jotta sukupuolten tasa-arvoa voidaan toteuttaa.

SAAMELAISTEN KIELTÄ JA KULTTUURIA KOSKEVAN ITSEHALLINNON TOIMINTAEDELLYTYKSIÄ ON VAHVISTETTAVA. Alkuperäiskansan itsemääräämisoikeuden toteutuminen on turvattava ratifioimalla alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva ILO 169 -sopimus ja uudistamalla saamelaiskäräjälaki kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti. Lisätään pysyvästi saamenkielisten oppimateriaalien tuottamiseen tarkoitettua määrärahaa, ja varmistetaan riittävä rahoitus ja pysyvät rakenteet saamen kielen opetukselle kotiseutualueen ulkopuolella.

SUOJELUA TARVITSEVIEN OIKEUDET TURVATAAN. On varmistettava ihmisten pääsy oikeudenmukaiseen turvapaikkaprosessiin uudistamalla ulkomaalaislaki ihmisoikeusperustaisesti, kehittämällä turvallisia väyliä Suomeen humanitaarisella viisumilla ja pakolaiskiintiötä nostamalla sekä vahvistamalla vaarassa olevien ihmisoikeuspuolustajien suojelua. On poistettava perheenyhdistämisen esteet. Säilönotoista on luovuttava. Oleskelulupien myöntämistä on helpotettava kohtuullistamalla matkustusasiakirjaedellytystä, lisäämällä muukalaispassien käyttöä ja rajoittamalla oleskelulupien myöntämättä jättämistä maahantulosäännösten kiertämisen

nojalla. Sukupuolittunut ja seksuaalisuutta loukkaava väkivalta on tunnistettava myös turvapaikanhakuprosessissa. Ihmiskaupan uhrien auttamispalveluita tulee parantaa, eikä ja palveluiden piiriin pääseminen saa riippua uhrin valmiudesta edesauttaa rikosprosessia. Yksityisten vartiointiliikkeiden johdon toiminnan lainmukaisuutta on tutkittava. Alan koulutuksen pituutta, sisältöjä ja laatua on tarkasteltava sekä koulutuksen perusoikeusmyönteisyyttä edistettävä.

PERUS- JA IHMISOIKEUKSIA ON EDISTETTÄVÄ KAIKILLA SEKTOREILLA. Lakiuudistukset toteutetaan ihmisoikeusperusteisesti ja niitä koskevaa vaikutusten arviointia lisätään. Oikeudenhoidon resurssit on turvattava. Oikeudenkäyntien kohtuuton kesto ja hinta ovat perusoikeusongelmia, jotka uhkaavat kansalaisten mahdollisuuksia saada oikeutta ja lisäävät oikeudenkäyntien osapuolten inhimillistä kärsimystä. Oikeudenhoidon vakava resurssivaje on kurottava umpeen kotimaisen oikeusvaltion turvaamiseksi. Oikeudenkäyntien hintaa ja kuluriskiä on alennettava muun muassa oikeusapua uudistamalla.

PÄIHDE- JA RIIPPUVUUSPALVELUITA ON KEHITETTÄVÄ IHMISOIKEUSPERUSTEISESTI. Heikoimmassa asemassa olevien ihmisten perusoikeuksien toteutumista on vahvistettava. Päihtyneiden ihmisten hyvinvoinnin varmistamiseksi on toteutettava putkalain uudistus, jonka tavoitteena on putkakuolemien estäminen. Päihtyneet tulee ohjata putkan sijaan ensisijaisesti selviämishoitoasemille, joita on perustettava joka maakuntaan. Päihteitä käyttäville asunnottomille varmistetaan riittävät ensisuojojalvelut.

SATEENKAARIPERHEIDEN ASEMAA ON PARANNETTAVA. Monissa sateenkaariperheissä lasten oikeudet eivät toteudu. Useamman vanhemman perheissä perheoikeudet ovat kaventuneet. Useamman vanhemman perheissä vanhempien juridista asemaa on parannettava. Julkisesti tuotettujen hedelmällisyyshoitojen saavutettavuutta on parannettava. Ei-kaupallinen sijaissynnytys on sallittava.

RUOTSIN KIELEN ASEMA SUOMEN TOISENA VIRALLISENA KIELENÄ ON TURVATTAVA, JA MUUTA KUIN SUOMEA JA RUOTSIA ÄIDINKIELENÄÄN PUHUVILLE ON TAATTAVA OIKEUS OMAAN KIELEEN JA KULTTUURIIN. On pidettävä kiinni pakollisesta toisen kotimaisen kielen opetuksesta sekä tuettava ruotsinkielistä kirjallisuutta ja lehdistöä. Samaan aikaan eri kieliryhmiin kuuluvien perustuslaillinen oikeus oman äidinkielen ja kulttuurin ylläpitämiseen ja kehittämiseen on turvattava. Romanien historian ja kulttuuriperinnön kartoittamiseen ja kokoamiseen on asetettava resursseja. Romanijärjestöjä on tuettava ja romanikielen ja -kirjallisuuden asemaa yhteiskunnassa on edistettävä. Karjalan kielen asemaa on vahvistettava. Karjalan kielen, saamen kielten sekä suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen asemaa on vahvistettava. Lisäksi on parannettava tulkkauspalveluiden toimivuutta.

9. Hyvinvointi- reformit ja budjettimme

Reilumpi huominen kaikille, ei harvoille!

VASEMMISTO TAVOITTELEE HYVINVOINTIVALTIOTA VAHVISTAVIA REFORMEJA. ME VAKAUTAMME JULKISTA TALOUTTA, TILKITSEMME AUKKOJA VEROTUKSESSA JA PYSÄYTÄMME VEROPOHJAN RAPAUTUMISEN. MILJONÄÄREILLÄ ON VARAA OSALLISTUA TALKOISIIN.

Esitämme kaikille menolisäyksille rahoituskeinoja sekä keinot alijäämän pienentämiseen. Vasemmistoliiton talouspolitiikka on suhdannesidonnaista. Taantumassa ei ole järkevää leikata, sillä siten vain syvennetään taantumaa. Mikäli taas kaikki saatavissa oleva työvoima ja muut tarvittavat resurssit ovat täyskäytössä, talouden tasapainottaminen verotuksella ja toissijaisista julkisista menoista säästämällä on perusteltua. Myös verotulot riippuvat suhdannetilanteesta. Näin ollen tässä luvussa esitettyjen tavoitteiden mittasuhteet ovat suuntaa antavia ja riippuvat talouden kehityksestä. Sen sijaan suhdannetilanteesta riippumatta on selvää, että tarvitsemme lisäresursseja ilmastotyöpaikkoja luovan reilun siirtymän ja yhteiskunnallisen tasa-arvon edistämiseen.

Hyvinvointipalveluiden vahvistamista on jatkettava. **Vasemmistoliitto tavoittelee puolen miljardin panostuksia koulutukseen, sosiaaliturvaan ja sosiaali- ja terveystalouteen.** Esitämme satojen miljoonien satsausta oppimisen tukeen, varhaiskasvatukseen ja korkeakouluille. Tahdomme vahvistaa perusturvaa, nostaa lapsilisiä, työttömyysturvan suojaosaa ja omaishoidon palkkioita. Olemme muita pohjoismaita jäljessä sosiaali- ja terveystalouden rahoituksessa – aliresursoinnin on nyt loputtava. Lisäksi palvelujen asiakasmaksuja on alennettava ja lääkekorvauksia nostettava.

Valtiontalouden tasapainottaminen pitää tehdä oikeudenmukaisesti ja kestävästi. Esitämme valtion tuloja lisääviä ratkaisuja, joiden tuotot kertyvät seuraavan vaalikauden 2023–2027 aikana. Tasapainottamistoimien pääpainopisteen tulee olla tuloissa sekä tuottavuuden parantamisessa. Valtiontalouden tasapainoa on tarpeen kohentaa vaalikauden aikana noin kolmen miljardin verran. Mikäli toteutetaan noin 1,5 miljardin lisämenoja, on taloutta tasapainottavien toimien suuruusluokka 4,5 miljardia euroa. Tästä esitämme verouudistuksia 2,5 miljardin edestä, menosäästöjä 0,5 miljardin edestä sekä 1,5 miljardia työllisyyden ja tuottavuuden parantumisen kautta.

TALOUSPOLITIIKAN ON HUOMIOITAVA SUHDANTEET

Kaikki tehtävät päätökset on kuitenkin suhteutettava suhdannetilanteeseen. Vaali-ohjelmassa näytämme, miten valtiontaloutta voi tasapainottaa ja hyvinvointipalveluiden vahvistamista jatkaa. Emme pidä perusteltuna tiukasti ennakoon lukkoon lyötyä miljardimääräistä sopeutustarvetta tuleville vaalikausille, vaan finanssipolitiikan mitoitus on arvioitava erikseen kehys- ja budjettiriihien yhteydessä kulloiseenkin taloustilanteeseen suhteuttaen, jotta ei tehdä leikkauspäätöksiä, jotka syventävät ja pitkittävät mahdollista taantumaa.

Oikein toteutetun suhdannepolitiikan ja inhimillisten työllisyystoimien seurauksena tavoittelemme työllisyysasteen kohoamista vähintään 76 prosenttiin. Työllisyyden vaikutukset tulonlisäyksen ja menojen vähennyksen muodossa kohentavat valtiontaloutta arviolta 1,5 miljardin edestä. Tavoittelemme lisäksi noin 0,5 miljardin edestä säästötoimia valtion menoista ja esitämme reformeja, joiden verokeritymää vahvistava vaikutus on noin 2,5 miljardia euroa. Esittämämme veroreformit tulevat tiivistämään veropohjaa ja näin tuottamaan enemmän verotuloja. Olemme valmiita harkittuihin menosäästöihin, mutta Vasemmistoliitto ei hyväksy leikkauksia koulutukseen tai tutkimukseen, kulttuuriin, nuorisotyön tai liikunnan rahoitukseen, sosiaaliturvaan tai sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Vasemmistoliitto edellyttää kunnianhimoista ilmastopolitiikkaa.

VEROASTE EI NOUSE VEROUUDISTUKSISTA HUOLIMATTA

Ellei veroperustemuutoksia tehtäisi lainkaan, bruttoveroaste alenisi VM:n arvion mukaan vuoteen 2026 mennessä 1,7 prosenttiyksikköä. Tämä johtuu muun muassa siitä, että päästöpohjaiset verotuotot vähenevät, kun esimerkiksi liikenteessä käytetään vähemmän fossiilisia polttoaineita ja energiaa tuotetaan kasvavassa määrin uusiutuvilla energiamuodoilla. Avaamme vaaliohjelman seuraavissa luvuissa esittämämme menojen ja tuloratkaisujen sisältöä.

TULOT

MENOT

9.1 Koulutus vaatii satsauksia

KOULUTUS ON KANNATTAVA INVESTOINTI - NIIN YKSILÖN KUIN YHTEISKUNNAN NÄKÖKULMASTA.

JOKAISELLA ON OIKEUS LAADUKKAASEEN KOULUTUKSEEN TAUSTASTAAN RIIPPUMATTA.

HYVINVOIVAT AMMATTILAISET OVAT LAADUKKAAN KOULUTUKSEN KULMAKIVI.

ON TOTEUTETTAVA OPPIMISEN TUEN KOKONAISUUSUUDISTUS. Oppimisen tuen kokonaisuudistus on seuraavan hallituskauden tärkein koulutuspoliittinen uudistus. Peruskoulujen oppimisen tuki on korjattava pienentämällä ryhmäkojoja, ottamalla käyttöön erityisopettajamitoitus ja vahvistamalla oppilaiden oikeus pienryhmäopetukseen. Sairaalaopetuksen konsultatiivinen opetus on vakinaistettava. Toisella asteella on säädettävä opiskelijoiden oikeudesta erityisopetukseen. Inklusio tarkoittaa, että tukea tarvitsevat oppilaat ovat oikeutettuja saamaan sitä omassa lähikoulussaan. Liian monessa kunnassa inklusio on kuitenkin toteutettu säästökeinona, mikä on johtanut siihen, että oppilaiden lakisääteinen oikeus riittävään oppimisen tukeen ei toteudu. Riittävän tuen varmistamiseksi on ohjattava rahoitusta.

VARHAISKASVATUKSEN TYÖSKENTELYOLOSUHTEET JA PALKKAUS ON LAITETTAVA KUNTOON. On poistettava osa-aikaisten erillinen suhdeluku, niin että kaikkiin lapsiin sovelletaan samaa laskentatapaa. Alle 1-vuotiaille tulee ottaa käyttöön oma erillinen suhdeluku. Varhaiskasvatuksen laadun vahvistamiseksi ja työntekijöiden jaksamisen parantamiseksi on siirryttävä kohti 3+1-mallia ryhmäkosääntelyssä. Se tarkoittaa, että päiväkoteihin ja ryhmiin palkataan lisää lastenhoitajia, avustajia ja erityisopettajia helpottamaan tilannetta. Pitkällä aikavälillä tulee siirtyä ryhmäkohtaiseen suhdelukutarkasteluun. Varhaiskasvatusalalle on saatava laaja palkkaohjelma alan houkuttelevuuden turvaamiseksi. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten koulutuksen aloituspaikkoja tulee lisätä. Varhaiskasvatuksen tilaratkaisuja on tarkasteltava niin, että ne turvaavat työntekijöiden työhyvinvoinnin, laadukkaan pedagogiikan ja lasten rauhallisen päiväkotiympäristön. Varhaiskasvatuksen tilaratkaisujen pitää tukea ryhmäkokosääntelyn toteutumista ja työntekijöiden hyvinvointia.

VARHAISKASVATUS ON KAIKKIEN LASTEN OIKEUS. Muutetaan varhaiskasvatuslakia niin, että oikeus varhaiskasvatukseen on kaikilla Suomessa oleskelevilla lapsilla, myös heillä, joiden kotikunta ei ole Suomessa.

KOULUTUKSELLISTA TASA-ARVOA ON VAHVISTETTAVA. Koulutustaso periytyy nykyään vahvasti vanhemmalta lapselle. On tärkeää turvata se, että muillakin kuin korkeakoulutetuissa perheissä kasvaneilla on mahdollisuus jatkaa opintopolullaan. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen tasa-arvorahaan on osoitettava pysyvä ja riittävän suuri määräraha. Lisäksi on vahvistettava ammattikasvattajien valmiuksia normikriittiseen ja sukupuolitietoiseen kasvatukseen. Valtion on käytävä säännöllistä vuoropuhelua kuntien kanssa segregaaation purkamisesta ja painotetun opetuksen järjestämistavoista. Oppilaanohjaukseen tulee kiinnittää huomiota, jotta oppilaita ei ohjata tiettyyn koulutusvalintaan heidän sukupuolensa, toimintakykynsä, luokkataustansa tai etnisen taustansa takia. Tutkijat ovat nostaneet esille, miten painotetun opetuksen luokille kuten matematiikka- tai urheiluluokalle valikoituu helpommin lapsia, joiden vanhemmilla on korkeampi koulutustausta. Painotettua opetusta on siksi syytä toteuttaa niin, että se ei toimi koulun luokkajaon perusteella, vaan eri luokkien oppilaat voisivat erikseen osallistua painotetun opetuksen tunneille. Peruskoulun opetussuunnitelman uudistuksen yhteydessä on nostettava tuntijakokehystä koko maassa. Uudistuksen yhteydessä on vihdoin aika uudistaa Suomen uskonnon-opetus yhteisen katsomusaineen pohjalta. Koulun on oltava neutraali suhteessa kaikkiin uskontoihin.

Rasismi ja eriarvoisuus tulee kitkeä kouluista ja oppilaitoksista. Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan koulu on paikka, jossa rasismia yleisesti koetaan. Suomalaisen koululaitoksen merkittävä tehtävä on lisätä nuorten demokraattisia valmiuksia osallistua ja olla yhteiskunnan arvostettuja jäseniä. Tutkimusten pohjalta todellisuus on vähemmistönuorille päinvastainen. Koulujen ja oppilaitosten yhdenvertaisuutta tulee edistää selkeillä prosesseilla rasistiseen häirintään ja syrjintään puuttumiseksi. Lisäksi koulujen eriytymistä on ehkäistävä valtiollisen tasa-arvorahoituksen avulla sosioekonomisesti haavoittuvilla alueilla.

KIELTEN OPETUSTA MUUTA KUIN SUOMEA TAI RUOTSIA PUHUVILLE TULEE VAHVISTAA. Vahvistetaan suomi/ruotsi toisena kielenä eli S2/R2-opetusta ja oman äidinkielen opetusta siihen osallistuville vieraskielisille oppilaille. Mahdollistetaan valmistavan opetuksen jatkamista yli vuoden silloin kun se on opiskelijan kannalta tarpeellista. Varmistetaan, että tutkintokoulutukseen valmentava TU-VA-koulutus huomioi myös maahan äskettäin muuttaneiden tarpeet. Luodaan valmistavasta opetuksesta oma erillinen kokonaisuus opettajankoulutukseen.

TOISEN ASTEEN OPISKELIJOILLE VÄHEMMÄN PAINeita. Lukiodiplomien suorittaminen pitää säätää mahdolliseksi kaikissa Suomen lukioissa. Jatkossa opintojaksoon kuuluva, erityistä osaamista osoittava lukiodiplomi voi näin korvata yhden suoritettavan yo-kokeen. Ammatillisissa oppilaitoksissa opettajien ja lähiopetuksen määrää on lisättävä, jotta voidaan varmistaa kaikkien opiskelijoiden riittävän vahvat perustaidot ja ammatillisen osaamisen kehittyminen. On säädettävä ammatillisessa koulutuksessa annettavasta erityisopetuksesta. Ammatillista sekä lukiokoulutusta on kehitettävä ja yhteistyötä lisättävä alueiden osaamistarpeita vastaavasti, jotta varmistetaan laadukas ja saavutettava toisen asteen koulutus koko maassa.

ON SAATAVA LISÄÄ MONIAMMATILLISUUTTA KOULUIHIN JA PÄIVÄKOTEIHIN. Nuorten kasvavaan pahoinvointiin ei voida vastata vain opetuksen keinoin. Opettajat tarvitsevat jatkossakin rinnalleen oppilas- ja opiskelijahuollon sekä yhä enemmän myös muita sosiaali- ja terveydenhuollon sekä nuorisotyön ammattilaisia. Tuodaan tuki sinne, missä nuoret ovat: etsivän nuorisotyön sekä nuorten työpajatoiminnan rahoitus ja resurssit on turvattava. Kouluissa tehtävän nuorisotyön rahoitusta on lisättävä.

KORKEAKOULUJEN ALOITUSPAIKKOJEN MÄÄRÄÄ ON LISÄTTÄVÄ JA YLIOPISTOLAKIA UUDISTETTAVA DEMOKRATIAN PALAUTTAMISEKSI YLIOPISTOIHIN. Korkeatasoisen tutkimuksen ja tieteen merkitys on tärkeää sekä sivistyksellisenä itseisarvona että kehityksen mahdollistajana. Korkeakoulutuksen on oltava opiskelijoille maksutonta, ja rahoituksen on myös jatkossa tultava valtiolta suurimmilta osin perusrahoituksen muodossa. EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevien opiskelijoiden lukukausimaksuista luovutaan. Yliopistojen rahoituksen turvaamisessa indeksistä kiinnipitäminen on ehdottoman tärkeää. Tämän lisäksi Suomen Akatemian rahoituksen myöntövaltuuksien nostaminen on oleellista, jotta nuorten tutkijasukupolvien asema ja korkeatasoinen tutkimus voidaan jatkossakin turvata Suomessa.

Korkeakoulujen aloituspaikkoja lisätään kestävästi niin, että tavoite korkeakoulutettujen osuudesta väestöstä (50 prosenttia) saavutetaan pitkällä aikavälillä. Aloituspaikkojen lisääminen vaatii opiskelijamäärää vastaavaa lisärahoitusta niin, että opetuksen laatu ja ohjaus pysyvät korkeatasoisena sekä henkilöstön ja opiskelijoiden hyvinvoinnista pidetään huolta. YTHS:n rahoitusta on nostettava vastaamaan palveluiden kysyntää, jotta kasvavaan hoidontarpeeseen voidaan vastata riittäväillä resursseilla. Aloituspaikkojen lisääminen on rahoitettava täysimääräisesti korkeakoulujen rahoitusmallien kautta jaettavan perusrahoituksen lisäämisellä. Aloituspaikkojen lisäämisessä on huomioitava alueen työvoimatarve. Yliopistolakia on uudistettava niin, että se takaa yliopistodemokratian toteutumisen ja vahvistaa yliopistojen autonomiaa. Jokaisessa maakunnassa tulee jatkossakin olla itsenäinen korkeakoulu, joka vastaa paikallisiin aluekehittämisen tarpeisiin.

9.2 Köyhyyttä on vähennettävä

JOKAISELLA ON OIKEUS TULLA TOIMEEN JA ELÄÄ HYVÄÄ ELÄMÄÄ.

OIKEUDENMUKAISESSA YHTEISKUNNASSA VÄHENNETÄÄN TALOUDELLISTA ERIARVOISUUTTA.

YLLÄTTÄVINÄ HETKINÄ HYVINVOINTIVALTION TULEE OLLA IHMISTEN TURVANA.

OTETAAN KÄYTTÖÖN VASTIKKEETON PERUSTULO. Perustulo on kaikille maksettava vähimmäistoimeentulon turvaamiseksi tarkoitettu raha, joka verotetaan pois niiltä, jotka eivät sitä tarvitse. Se mahdollistaa aina työskentelemisen ilman paperisotaa ja byrokratiaa ja varmistaa, ettei kukaan sitä tarvitseva jää ilman tukea. Vasemmistoliiton tavoitteena on asteittainen siirtyminen perustuloon. Lisäksi perustulo vapauttaa viranomaiskoneiston resursseja ihmisten valvomisesta ihmisten aitoon tukemiseen. Kaikkien sosiaaliturvan kehittämiseksi tehtyjen päätösten tulee olla linjassa tämän tavoitteen kanssa.

PERUSTURVAETUUDET ON YHTENÄISTETTÄVÄ YHDEKSI UUDEKSI ETUUDEKSI. Yksi askel perustulon suuntaan ja sosiaaliturvan byrokratian karsimiseksi on ensisijaisten perusturvaetuuksien yhdistäminen yhdeksi perusturvaetuudeksi, joka on yhdellä lomakkeella haettavissa. Taiteellista ja luovaa työtä tekevien sekä ammattiurheilijoiden työn erityispiirteet on huomioitava sosiaaliturvaa uudistettaessa.

NOSTETAAN PERUSTURVAN TASOA. Suomi on saanut toistuvasti moitteita Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealta perusturvan liian matalasta tasosta. Samaan ovat kiinnittäneet huomiota myös kansalaisjärjestöt. Oli sosiaaliturvauudistuksen lopullinen muoto mikä hyvänsä, on perusturva saatava riittävälle tasolle. Myös toimeentulotuen perusosia tulee korottaa puhelin- ja tietoliikennekustannusten verran.

TORJUTAAN ENERGIAKÖYHYYS REILULLA TAVALLA. Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa on johtanut sähkön hinnan merkittävään nousuun maakaasupulasta johtuen. Valtion on tuettava kohtuuttomien sähkölaskujen kanssa kamppailevia suomalaisia. Otetaan käyttöön Norjan mallin mukainen kompensatio kuluttajille, jossa tuki siirretään suoraan laskuun tiettyyn kattosummaan asti.

Reilumpi huominen kaikille, ei harvoille!

SUOMI TARVITSEE PYSYVÄN JÄRJESTELMÄN ENERGIARAHAN MAK-SAMISELLE. Vihreän siirtymän edetessä tulee tulevaisuudessakin eteen tilanteita, joissa fossiilisten polttoaineiden hintojen nousu voi aiheuttaa kohtuuttomia tilanteita esimerkiksi kaikkein pienituloisimmille tai maaseudulla asuville. Suomeen on luotava järjestelmä, jolla hintojen nousua voi kompensoida sosiaalisin tai alueellisin perustein helposti ja nopeasti.

ULOSOTON SUOJAOSA ON NOSTO TAKUUELÄKKEEN TASOLLE ON TEHTÄVÄ PYSYVÄKSI. Ulosoton suojaosa päätettiin väliaikaisesti nostaa vuodelle 2023 keinona tukea ylivelkaantuneita elinkustannusten noustessa ja selvittää samalla sen vaikutusta työllisyyteen. Suojaosa on pysyvästi nostettava takuueläkkeen tasolle. Ulosotossa olevien velkojen vanhenemisaikaa on lyhennettävä tuntuvasti. Luottotietonsa menettäneiden mahdollisuudet saada esimerkiksi vuokra-asunto tai verkkopankkitunnukset on turvattava. Ulosoton maksutaulukosta on tehtävä progressiivisempi. Samalla on laajennettava yksityishenkilöiden velkajärjestelyä, jonka avulla ulosottoloukusta voi vapautua kohtuullisessa ajassa.

TYÖTTÖMYYSTURVAN SUOJAOSA ON NOSTETTAVA 500 EUROON. Työttömyysturvan suojaosa oli pandemian aikana 500 eurossa, mikä osoittautui hyväksitavaksi turvata osa-aikatyötä tekevien työttömien mahdollisuuksia työskennellä ja tienata. Suojaosaa tulee korottaa, jotta työmarkkinatuella ja omalla työllä olisi mahdollista päästä köyhyysrajan yli. Myös yrittäjien mahdollisuus saada työmarkkinatukea ilman yritystoiminnan lopettamista on turvattava pysyvästi, samaan tapaan kuin tehtiin koronapandemian aikana.

OMAISHOIDON PALKKIOON ON TEHTÄVÄ 20 PROSENTIN TASOKOROTUS. Omaishoitajat tekevät äärimmäisen tärkeää työtä omien läheistensä eteen, ja suomalainen yhteiskunta on täysin riippuvainen heidän työpanoksestaan. Omaishoitajien tukeen tulee tehdä tasokorotus, minkä lisäksi hyvinvointialueilla pitää varmistaa kaikkien mahdollisuus tehdä viralliset sopimukset asemastaan ja näin hyödyntää omaishoitajille kuuluvat lakisääteiset vapaat. Lailla tulee myös määrittää se, että palkkatyöstä on mahdollista saada ansionmenetyskorvauksia silloin, kun kyseessä on omaishoitajuus elämän loppuvaiheessa (saattohoito). Samalla tulee varmistaa, ettei ketään sidota omaishoitajaksi liian huonojen tai saavuttamattomissa olevien palvelujen takia.

LAPSILISÄT TULEE SITOA KANSANELÄKEINDEKSIIN JA NIITÄ ON MAKSETTAVA MYÖS 17-VUOTIAISTA. Lapsilisät ovat yksi harvoista sosiaalietuuksista, joita ei ole sidottu mihinkään indeksiin. Sen seurauksena niiden reaaliarvo jää jatkuvasti yleisestä kustannuskehityksestä jälkeen. Lapsiperheköyhyys ei ole Suomessa viimeisten vuosien aikana vähentynyt, mikä osittain johtuu juuri lapsiperhe-etuuksista.

sien kehityksestä. Lapsilisät tulee sitoa kansaneläkeindeksiin ja niitä on maksettava myös 17-vuotiaista.

OPINTOTUEN EHTOJA ON LIEVENNETTÄVÄ OPISKELIJOIDEN HYVINVOINNIN LISÄÄMISEKSI. Yksi keskeinen keino parantaa opiskelijoiden hyvinvointia on parantaa opintotukea niin, että se kattaa paremmin opintojen suorittamisen vaadittavan ajan, ja että vaatimustaso olisi alhaisempi. Opintorahaan on tehtävä sadan euron tasokorotus ja tuen lainapainotteisuutta on purettava. Opintotuen tukikukausien määrää on korotettava. Opintotuen jaosta kandi- ja maisterivaiheisiin sekä itsenäisesti asuvien toisen asteen opiskelijoiden vanhempien tulojen vaikutuksesta tukeen luovutaan. Opiskelijat säilytetään yleisen asumistuen piirissä ja yleinen asumistuki muutetaan ruokakuntakohtaisesta yksilökohtaiseksi. Opintolainan koolle on asetettava korkokatto. Opintolainan takaisinmaksuerät on huomioitava toimeentulotukilaissa. Korkeakouluopiskelijoiden Kela-tuetun aterian enimmäishinta ja ateriatuki on sidottava indeksiin.

ELÄKELÄISTEN TOIMEENTULOON ON TEHTÄVÄ PARANNUKSIA. Parannuksia pienituloisten eläkeläisten toimeentuloon on edelleen jatkettava, jotta voidaan turvata kaikille inhimillinen vanhuus. Nuorikin aikuinen voi olla eläkeläinen. Työkyvyttömyyseläkkeen varassa elää lukuisia työkäisiä suomalaisia, joista osalla on myös lapsia. Työkyvyttömyyseläkkeelle päätnyt nuori on usein vähävarainen läpi elämässä, sillä tulona on yleensä vain vähimmäismääräiset kansan- ja takuueläke. Kansaneläkkeisiin on tehtävä tasokorotus, ja tämän lisäksi on lievennettävä kansaneläkkeen ja pienten työeläkkeiden leikkaantumispistettä, mikä nostaa myös pieniä työeläkkeitä. Hyvin pienten työeläkkeiden varaan jääneiden taiteilijoiden asemaa on parannettava lisäämällä ylimääräisten, harkinnanvaraisten taiteilijaeläkkeiden määrää.

TYÖVOIMAPOLIITTISISTA KARENSSEISTA ON LUOVUTTAVA JA PAKKOHAKEMUSTEHTAILU LOPETETTAVA. Työvoimapolitiikasta on siirryttävä byrokratiasta ja rangaistuksista työnhakijoiden henkilökohtaiseen tukeen ja työnteon mahdollistamiseen. Työvoimapolitiittiset karenssit tiputtavat työnhakijat pois ensisijaisten sosiaaliturvaetuuksien piiristä toimeentulotuelle, mikä syventää köyhyyttä ja vaikeuttaa työn vastaanottamista. Karensseista on luovuttava ja on siirryttävä järjestelmään, jossa työttömyysetuuden maksatus jatkuu heti kun henkilö on korjannut moitittavaa menettelyään. Pohjoismaisesta työhaun mallin työnhakuvelvoitteesta on luovuttava, ja on siirryttävä järjestelmään, jossa taataan työnhakijalle mahdollisuus asioida virkailijan kanssa aina kun hänellä on tarve.

**VUOROASUVAT PERHEET ON HUOMIOITAVA ASUMISTUESSA JA MUUS-
SA SOSIAALITURVASSA – KOULUKULJETUKSET MOLEMPIIN KOTEIHIN.** Iso osa lapsista elää elämänsä useassa osoitteessa. Virallisia kotiosoitteita lapsella voi kuitenkin olla vain yksi, mikä aiheuttaa ongelmia ja epäoikeudenmukaisuutta niissä

perheissä, joissa lapset vuoroasuvat molemmissa kodeissa. Sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmää on kehitettävä niin, että se vastaa suomalaisten perheiden todellisuuteen. Lapsen vuoroasuminen on huomioitava molempien kotitalouksien kohdalla koko sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmässä.

ON OTETTAVA KÄYTTÖÖN TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN LINEAARINEN MALLI. Lineaarisella mallilla tarkoitetaan työkyvyttömyyseläkkeen sovitelun uudistamista siten, että puretaan kannustinloukkuja. Malli tukee erityisesti vammaisten ja muiden työkyvyttömyyseläkkeellä olevien vajaatyökykyisten toimeentuloa ja kannustaa työssäkäyntiin.

SAIRASTAMISEN KULUJEN ALENTAMISEKSI UUDISTETAAN SO-TE-ASIAKASMAKSUJA, LÄÄKE- JA MATKAKORVAUKSIA. Suomessa kerätään suhteellisen iso osa sosiaali- ja terveydenhuollon rahoituksesta omavastuiden ja asiakasmaksujen kautta, mikä syventää erityisesti paljon sairastavien köyhyyttä. Omavastuita ja asiakasmaksuja on Suomessa alennettava siirtymällä yhdistettyyn maksukattoon. Tarvittavien reseptilääkkeiden tulee olla kaikkien saatavilla. Erityisesti pienituloisten tilannetta tulisi helpottaa poistamalla reseptilääkkeistä perittäviä maksuja, jos ne ovat esteenä järkevälle lääkehoidolle.

ON LUOTAVA KUOLEVIEN IHMISTEN OMAISILLE MAHDOLLISUUS SAATTOHOITOVAPAASEEN JA SIIHEN LIITTYVÄÄN ETUUTEEN. Läheisen ihmisen kuolema vaikuttaa aina koko lähipiiriin syvästi, mutta työelämä ei aina jous- ta tai tunnista ihmisen tarvitsemaa suruaikaa. Luodaan mahdollisuus saattohoitovapaaseen sekä taloudelliseen korvaukseen saattohoitovapaan ajalta. Lapsensa menettäneille luodaan mahdollisuus suruvapaaseen.

9.3 Terve ja hyvinvoiva yhteiskunta

SAAVUTETTAVILLA JA LAADUKKAILLA SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUILLA LUODAN HYVÄN ELÄMÄN PERUSTA.

JOKAISELLA ON OIKEUS SAADA APUA JA HOITOA SILLOIN KUN SITÄ TARVITSEE.

SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON TYÖVOIMAPULAN RATKAISEMISEKSI PITÄÄ VARMISTAA RIITTÄVÄT KOULUTUSMÄÄRÄT SEKÄ ENNEN KAIKKEA PANOSTAA TYÖOLOJEN JA -EHTOJEN JA PALKKAUKSEN PARANTAMISEEN. Alan johtamista tulee kehittää ja vähentää ammattilaisten hallinnollista ja muuta ei-välitöntä työtä kehittämällä työnjakoa ja vahvistamalla tukipalveluiden resursseja.

LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLON VOITONTAVOITTELU ON KIELLETTÄVÄ, JA SIIHEN UPPOAVAT RESURSSIT ON SIIRRETTÄVÄ SIJAISHUOLLON VAHVISTAMISEEN, PERHETYÖHÖN JA MUIHIN ENNALTAEHKÄISEVIIN PALVELUIHIN. Suomalainen yhteiskunta maksaa lasten ja nuorten sijaishuollosta noin miljardin vuodessa. Ala on siirtynyt vahvasti voittoa tavoittelevien suurten yritysten käsiin. Voitontavoittelu lasten ja perheiden hädällä on kiellettävä, ja säästyviä resursseja on ohjattava julkisen sektorin perhepalveluihin, jotka ovat osa kokonaisvaltaista varhaista tukea. Näin ennaltaehkäistään raskasta sijaishuoltoa ja huostaanottoja. Lastensuojelulaki on uudistettava. Lastensuojelun jälkihuolto on otettava mukaan lakisääteisen lastensuojelun sosiaalityöntekijän henkilöstömitoituksen piiriin. Mitoituksen laajentamista myös perhesosiaalityöhön tulee selvittää.

VANHUS- JA VAMMAISPALVELUIDEN KRIISI ON RATKAISTAVA RESURSSEJA VAHVISTAMALLA. Suomessa on edelleen liikaa huonokuntoisia ja muistisairaita ikääntyneitä, jotka eivät saa paikkaa ympärivuorokautisesta hoidosta. Kotihoidon työntekijät ovat tiukilla kun ihmisten hoidontarve kasvaa. Ympäri vuorokautisen hoidon paikkoja on lisättävä kansallisella päätöksellä, ja erilaisia yhteisöllisen asumisen paikkoja on järjestettävä lisää. Kotihoitoon on luotava oma erillinen henkilöstömitoitus. On lisättävä julkista palvelutuotantoa ja kiellettävä voitontavoittelu vanhus- ja vammaispalveluissa. Vanhus- ja vammaissosiaalityöhön on panostettava nykyistä enemmän. Vanhusten ja ikääntyvien hyvän elämän edellytyksiä ja arjen turvallisuutta on edistettävä. Ikäihmisten asioita pitää hoitaa ihmiskeskeisesti.

SUOMALAINEN PÄIHDE- JA RIIPPUVUUSPOLITIikka TARVITSEE UUDISTUKSEN. Suomalainen päihdepolitiikka on epäonnistunut. Päihdepolitiikan on perustuttava tutkittuun tietoon haittoja vähentäen ja käyttäjiin kohdistuvia leimoja poistaen. Alkoholin haittoja ehkäisevän hinta- ja veropolitiikan toimeenpanoa pitää jatkaa. Alkoholin kokonaiskulutus on saatava vähentymään ja alkoholikuolemien määrä on käännettävä laskuun. Suomessa kuolee eniten nuoria huumeisiin koko Euroopassa. Avun hakemisen kynnyksestä on laskettava ja palveluiden saatavuutta parannettava. Huumeiden henkilökohtainen käyttö on dekriminalisoitava, ja samalla on tehtävä suuret panostukset päihdehuollon palveluihin. On toteuttava lainsäädäntö, joka mahdollistaa huumeiden valvottujen käyttötilojen pilotoinnin. Lisäksi on helpotettava ja nopeutettava kuntoutukseen ja katkaisuhoidon pääsyä, pidennettävä hoitajaksoja ja lisättävä tuettua asumista päihdekuntoutujille. Päihteiden käyttäjien pääsy mielenterveyspalveluiden piiriin on turvattava. Tarvitaan lisää nais erityisiä ja erilaiset vähemmistöt huomioivia päihde- ja riippuvuuspalveluita. Rahapeli järjestelmän ensisijaisena tarkoituksen tulee olla rahapeli haittojen ehkäisy ja vähentäminen eikä tulojen tuottaminen valtiolle.

PERUSTERVEYDENHUOLLON VAHVISTAMISEKSI ON OTETTAVA KÄYTTÖÖN OMALÄÄKÄRI- JA OMAHOITAJAMALLI KOKO MAASSA. Perusterveydenhuollon palveluiden vahvistamista on uusilla hyvinvointialueilla jatkettava ensin toimeenpanemalla seitsemän päivän hoitotakuu ja sitten ottamalla käyttöön omalääkäri- ja omahoitajamalli. Pysyvät ja pitkäaikaiset hoitosuhteet ovat niin hoito- henkilökunnan kuin potilaan etu.

MIELENTERVEYSPALVELUITA ON VAHVISTETTAVA KAIKILLA TASOILLA. Perusterveydenhuollon matalan kynnyksen mielenterveyspalveluita on parannettava lisäämällä resursseja ja kouluttamalla henkilökuntaa sekä vahvistamalla koordinaatiota ja johtamista ja säätämällä kansalaisaloitteen mukainen terapiatakuu. Perusterveydenhuollon matalan kynnyksen mielenterveyspalveluita on parannettava lisäämällä resursseja ja kouluttamalla henkilökuntaa sekä vahvistamalla koordinaatiota ja johtamista. Palveluketjuja on vahvistettava, jotta myös jatko hoito turvataan esimerkiksi lyhytterapiajaksojen jälkeen. Palveluiden saatavuutta on parannettava myös erikoissairaanhoidossa, ja psykiatrisia sairaalapaikkoja on lisättävä. Myös päihderiippuvaisten oikeus mielenterveyspalveluihin on varmistettava. Kroonisesti sairaiden ihmisten perusoikeuksia on edistettävä esimerkiksi asumiseen liittyen. Kelan tukemaan kuntouttavaan psykoterapiaan pääsy pitää turvata myös työ- ja opiskeluelämän ulkopuolella oleville. Mielenterveysalan ammattilaisten koulutusta on lisättävä ja uudistettava henkilöstön saatavuuden parantamiseksi. Kuntoutuspsykoterapia on muutettava maksuttomaksi pienituloisille. Psykoterapiakoulutus muutetaan julkisesti rahoitetuksi ja opiskelijalle maksuttomaksi. Tahdosta riippumattomasta psykiatrisesta sairaanhoidosta tehdään maksutonta.

NEUROPSYKOLOGISESTI OIREILEVILLE LAPSILLE JA HEIDÄN PERHEIL-

LEEN ON TURVATTAVA MONIAMMATILLINEN TUKI. Hyvinvointialueilla on kehitettävä yhden luukun periaatteen mukaiset palvelut neuropsykologisesti oireileville lapsille ja heidän perheilleen. Liian usein vanhemmat joutuvat itse ottamaan selvää, mihin palveluihin lapsi on oikeutettu, sekä asioimaan eri ammattilaisten kanssa sen sijaan että tieto ja tuki olisi koottu yhteen yhdeksi selkeäksi palvelupoluksi. Hoitoa ei tule järjestää voitontavoittelu edellä kaupalliselta pohjalta, vaan laadukkaana julkisena palveluna.

OMAISHOITAJIA ON TUETTAVA ENEMMÄN. Työsopimuslakia tulee uudistaa niin, että omaishoivapaa pidennetään vähintään 10 vuorokauteen vuodessa ja vapaan aiheuttamiin ansionmenetyksiin on järjestettävä riittävä korvaus. THL:n kansalliset kriteerit omaishoidon tuesta on muutettava lain tasoisiksi. Omaishoitajien palveluita tulee kehittää määrätietoisesti ja Suomeen tulee luoda laaja kansallinen poikkihallinnollinen omaishoito-ohjelma.

HYVINVOINTIALUEIDEN RAHOITUS ON TURVATTAVA. Hyvinvointialueiden riittävän rahoituksen turvaaminen on elintärkeää ihmisten perusoikeuksien ja laadukkaiden palveluiden näkökulmasta. Hyvinvointialueiden oikeus kerätä omia tuloja on turvattava säätämällä hyvinvointialueiden verotusoikeudesta. Myös valtion rahoituksen riittävyys on turvattava ja rahoitusmallia jatkokehitettävä rahoituksen oikeudenmukaisen jaon varmistamiseksi. Julkisen terveydenhoidon kriisiyttäneet säästötoimet on lopetettava, ja terveydenhuollon julkista rahoitusta on nostettava muiden Pohjoismaiden tasolle.

INTIIMIHYGIENIAN EI PIDÄ OLLA LUOKKAKYSYMYS. Kuukautis- ja inkontinenssituetteiden arvonlisäveroa on laskettava nykyisestä 24 prosentista 10 prosenttiin.

POISTETAAN ASUNNOTTOMUUS. Poistetaan asunnottomuus turvaamalla laila jokaiselle oikeus turvalliseen ja kohtuuhintaiseen asuntoon. Yllättävän asunnottomuuden varalle tarjotaan koko maassa riittävästi matalan kynnyksen hätämajoitus-tilaa, ja rakennetaan riittävästi asunnottomuuden poistamista edistäviä asunto ensin-mallin mukaisia asuntoja. Asunnottomien palveluja kehitettäessä tulee huomioida naiset ja sukupuolivähemmistöt.

KANSALAI SJÄRJESTÖJEN JA KANSALAISTOIMINNAN RAHOITUS JA ITSENÄISET TOIMINTAEDELITYKSET ON TURVATTAVA. Kansalaisjärjestöt ovat osa toimivaa demokratiaa, ja niiden toimintaedellytykset ja pitkäjänteinen rahoitus on turvattava myös tilanteessa, jossa järjestöjen rahoitus on siirretty pois Veikkaus-voittovaroista valtion budjettiin. Rekisteröityjen yhdistysten oikeus kohtuuhintaisiin pankkipalveluihin on turvattava ja yhdistysrekisterin maksut on poistettava.

LIIKUNNAN JA TERVEELLISEN ELÄMÄN ON OLTAVA MAHDOLLISTA JA HELPPOA KAIKILLE. Yhdyskuntasuunnittelussa on mahdollistettava arkiliikunta. Kaikille lapsille on taattava harrastus, ja julkisella politiikalla on ohjattava harrastamisen kohtuuhintaisuuteen ja kaikki pelaa -periaatteen toteutumiseen lasten ja nuorten harrastustoiminnassa. Ikäihmisten ja vammaisten toimintakyvyn tukemiseksi on panostettava kuntoutukseen, liikuntaan ja sosiaalisen kanssakäymisen tukemiseen. Verotusta on edelleen kehitettävä terveyttä edistävään suuntaan.

DIGITAALINEN SYRJÄYTYMINEN ON TORJUTTAVA. Digitaatioja pidetään nyky-yhteiskunnassa yhtä oleellisina asioina kuin lukutaitoa tai muuta yleissivistystä. Siksi julkisen vallan on tärkeää huolehtia kiireesti siitä, että jokaisella ikään ja taustaan katsomatta on riittävät digitaidot sekä esteetön pääsy laitteisiin. Lisäksi on huolehdittava, että koulutusta ja digitukea on saatavilla maksutta kaikkialla Suomessa ja ympäri vuoden.

9.4 Mistä rahat?

TARVITSEMME VAHVAN JULKISEN TALOUDEN, JOTTA VOIMME JATKAA HYVINVOINTIVALTION KUNNIANPALAUTUSTA JA TARJOTA JATKOSSAKIN LAADUKKAITA JA ERIARVOISUUTTA VÄHENTÄVIÄ JULKISIA PALVELUITA.

VASEMMISTOLIITTO PANOSTAA KESTÄVIEN ALOJEN KASVUUN. Kestävä talouspolitiikka katsoo yli hallituskausien ja investoi tulevaisuuteen satsaamalla esimerkiksi koulutukseen ja ekologiseen rakennemuutokseen. Hyvin kohdennetuilla investoinnilla vahvistetaan myös julkista taloutta.

VARALLISUUSEROJEN KASVU ON PYSÄYTETTÄVÄ. Tilastokeskuksen mukaan vaurain kymmenesosa omistaa jo liki puolet kotitalouksien nettovarallisuudesta, kun vähävaraisin puolisko kotitalouksista omistaa vain 5,4 prosenttia varallisuudesta. Oikeudenmukainen talouspolitiikka takaa vaurauden tasaisemman jakautumisen.

VALTION VELKAA EI VOIDA KASVATTAA RAJATTOMASTI. Kestävä taloudenpito perustuu esimerkiksi riittäviin verotuloihin, hyvään työllisyyskehitykseen, tuottavuutta parantaviin panostuksiin koulutukseen ja tutkimukseen sekä luonnon

kantokyvyn kunnioittamiseen. Satsaukset laadukkaisiin ja saavutettaviin julkisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin maksavat itsensä takaisin. Korkeampi osaaminen ja hyvinvoivat ihmiset lisäävät tuottavuutta. Suhdannetilanteeseen nähden oikein mitoitettu eli vastasyklinen finanssipolitiikka sekä laadukkaat työvoima- ja sotepalvelut kasvattavat työllisyyttä. Näillä eväillä myös velka ja alijäämä pysyvät pitkällä aikavälillä hallinnassa.

JULKISEN TALOUDEN KUTISTAMISESTA ON SIIRRYTTÄVÄ JULKISEN TALOUDEN TASAPAINON SUOJELUUN.

Valtiontalouden ohjaamiseksi jo vuosia sitten käyttöön otetut valtion menoja koskevat niin sanotut kehysäännöt tulee sitoa vahvemmin suhdannetilanteeseen, ja kehysten tulee huomioida myös tulopuoli. Nykyinen kehysjärjestelmä kohtelee tuloja ja menoja eri tavalla. Järjestelmän oikeutus ja uskottavuus kärsivät siitä, että miljardiluokan veronalennusten tekeminen on sen puitteissa mahdollista, mutta muutaman miljoonan menopuolen kehyslitykset eivät ole. Koska veronalennukset hyödyttävät yleensä varakkaampia ja valtion menojen lisäykset huonommassa taloudellisessa asemassa olevia, ovat nykyisen kehysjärjestelmän kannustimet vinoutuneet. Kehysjärjestelmää tulee uudistaa niin, että minkä tahansa tasoiset menolisäykset ovat mahdollisia, jos ne voidaan kustantaa vastaavan suuruisiksi arvioiduilla veronkorotuksilla. Myös verotuottojen taso on kiinnitettävä samoilla periaatteilla ennen kehyskauden alkua kuin menotaso. Näin sovitusta tulotasosta ei voida poiketa päätösperäisesti ja siten “kiertää kehystä”.

Kehysääntöjen tulee lisäksi perustua vahvemmin suhdannetilanteeseen ja mahdollistaa erilaisiin kriiseihin reagoiminen. Kehysjärjestelmän on oltava riittävän joustava, ja sen on mahdollistettava eri suhdannetilanteissa finanssipolitiikan oikea mitoitus.

OIKEIN MITOITETTU SUHDANNEPOLITIikka VAHVISTAA TALOUTTA.

Vahva talous- ja työllisyyskehitys on pienentänyt koronapandemian Suomen julkiseen talouteen synnyttämää epätasapainoa. Työllisyys on tällä hetkellä ennätystasolla, mikä on valtava saavutus koronapandemia ja Venäjän hyökkäyssota huomioiden. Velkaantumisen vähentämiseen onkin tähdättävä järkevästi. Jos velan vähentämisen nimissä jätetään investointeja tekemättä silloin, kun ollaan potentiaalisen tuotannon alapuolella, menetetään tuotantoa, jota emme voi palata ajassa taaksepäin toteuttamaan.

Potentiaalisen tuotannon alapuolella ollaan esimerkiksi silloin, kun meillä on tahdonvastaista työttömyyttä. Vasten tahtoaan työttöminä olevat ihmiset voivat esimerkiksi kehittää ratkaisuja ilmastokriisiin tai tuottaa muita tarvitsemiamme asioita. Vastaavasti pitkittyessään suhdanneluonteinenkin työttömyys muuttuu helposti pidemmän aikavälin rakenteelliseksi ongelmaksi, kun työttömäksi joutuneet jäävät pysyvästi työelämän ulkopuolelle. Tämä hyödyntämättä jäänyt tuotantopotentiaali vähentää siten lopulta vaurauttamme, vaikka sitä saatetaan lyhytnäköisesti perustella “talouden vahvistamisena”.

TASAPAINOINEN TALOUS SAAVUTETAAN OIKEUDENMUKAISELLA VEROTUKSELLA. Vasemmistoliitolle on tärkeää, että verotus turvaa hyvinvointivaltion rahoituksen, tasaa tulo- ja varallisuuseroja ja tukee osaltaan ekologista rakennemuutosta. Verot on kannettava maksukyvyyn mukaan. Veropohjaa on vahvistettava verovälttelyä suitsimalla. Vasemmistoliiton tavoitteena on lisätä progressiota ja kiristää omaisuuksien verotusta. Ansiotuloverotukseen ei esitetä kiristysä. Tiivis veropohja ja mahdollisimman yhtenäinen progressiivinen verotus ovat veropolitiikkaamme ohjaavia periaatteita.

Verotuksen kiristäminen ja keventäminen on sovitettava kulloiseenkin suhdanteeseen: korkeasuhdanteen vallitessa verojen kiristäminen voi olla paikallaan, mutta taantumassa veronkevennyksillä voidaan tukea varsinkin pieni- ja keskituloisten ostovoimaa ja ylläpitää kulutuskysyntää. Pääomaverotuksen kiristytessä ja veropohjan tiivistyessä tuloveroasteikkoa voidaan jopa keventää ja verokertymä kasvaa silti merkittävästi.

Sopiva kokonaisveroaste riippuu kulloisestakin talouspoliittisesta tilanteesta ja siitä, mitä politiikalla tavoitellaan. Myös verotusta voidaan käyttää suhdannepolitiikan välineenä yllä kuvatulla tavalla, joskin usein menopäätökset ovat tehokkaampia ja paremmin kohdentuvia. Yleisesti ottaen korkea kokonaisveroaste kuitenkin korreloi varsin vahvasti kansalaisten hyvinvoinnin kanssa. Kun huomioidaan esimerkiksi Suomen ikääntymisestä aiheutuvat menopaineet, tarve parantaa perusturvaa, hyvinvointipalveluita ja koulutusjärjestelmää sekä ilmastonmuutoksen torjunnan ja kestävä rakennemuutoksen edellyttämät valtavat investoinnit, on todennäköistä, että kokonaisveroasteen tulee Suomessa tulevaisuudessa keskimäärin nousta julkistalouden rahoitusaseman vahvistamiseksi.

Valtiovarainministeriö ennakoi veroasteen laskevan Suomessa lähivuosina ilman uusia päätöksiä. Vuoteen 2026 mennessä veroaste laskee VM:n ennusteessa 1,7 prosenttiyksikköä vuodesta 2022, eli lähes täsmälleen ministeriön arvioiman rakenteellisen alijäämän verran. Keskimääräiset kokonaisveroasteet ovat yleisemmin laskeneet viime vuosikymmeninä useita prosenttiyksikköjä.

TAVOITTEENA ON OLTAVA ANSIO- JA PÄÄOMATULOVEROTUKSEN HARMONISOIMINEN. KAIKKIA TULOJA TULEE VEROTTA SAMALLA ASTEIKOLLA. Nykyisin valtion ansiotuloverotus on Suomessa ainoa laajasti progressiivinen eli tuloeroja tasaava vero. Koko verojärjestelmämme progressiivisuus on heikentynyt 30 vuoden ajan ansiotuloverojen osuuden laskiessa. Tätä haitallista vaikutusta vahvistaa varakkaiden henkilöiden mahdollisuus nostaa korkeasti verotettuja ansiotuloja matalammin verotettuina pääomatuloina. Samalla kun suurituloisimpien pääomaverotusta on kevennetty, on varallisuus keskittynyt yhä voimakkaammin kaikista vauraimmille.

Tulo- ja varallisuusverojärjestelmämme suurimmat heikkoudet ovatkin ansio- ja pääomatulojen eriytetty verokohtelu sekä listaamattomien yritysten omistajien nauttima mittava osinkoverotuki. Suurten pääomatulon saajia suosiva tuloverotus on keskeinen eriarvoistava rakenne. Suomen tilanne, jossa keskimääräinen ja marginaaliveroaste voivat suurituloisimpien kohdalla laskea, on kansainvälisestikin varsin poikkeuksellinen. Vasemmistoliitto katsoo, että ansio- ja pääomatuloja tulee kohdella yhden veroasteikon mukaan, kuten oli asian laita ennen vuoden 1993 verouudistusta. Listaamattomien yhtiöiden omistajien osinkoverotuesta tulee luopua.

Yhdistetty verotus kaikille tuloille tekisi pääomatuloverotuksesta aidosti progressiivista, keventäisi pienten pääomatulojen verotusta ja hyödyttäisi kaikkia muita kuin suurten pääomatulojen saajia. Nyt myös hyvin pienistä pääomatuloista peritään kohdallaisen suurta veroa, ja toisaalta suurten pääomatulojen veroprosentti on varsin matala suhteessa ansiotuloverotukseen, mikä osaltaan kannustaa tulonmuuntoon.

Suurten pääomatulojen verotusta tulee kiristää niin, että rikkaiden pääomatulojen verotus kiristyy noin 200–300 miljoonalla eurolla. Samalla on kevennettävä pienituloisten verotusta kasvattamalla kunnallisveron perusvähennystä.

LISTAAMATTOMIEN YRITYSTEN OSINKOVEROTUKEA TULEE LEIKATA MERKITTÄVÄSTI. Tällä hetkellä listaamattomien yritysten osingoista 75 prosenttia on verottomia ja 25 prosenttia verotetaan pääomatulona 150 000 euroon asti, jos osingot jäävät laskennallisen nettovarallisuuden 8 prosentin ”normaalituoton” alle. Tuottorajan ylittävistä osingoista 75 prosenttia verotetaan ansiotulona ja 25 prosenttia on verovapaata tuloa. Osinkojen 150 000 euroa ylittävästä osasta 85 prosenttia on veronalaista pääomatuloa ja 15 prosenttia verovapaata tuloa.

Varakkaita omistajayrittäjiä suosiva osinkoverokohtelu on keskeinen eriarvoistava rakenne, joka kannustaa verosuunnitteluun ja keinotekoiseen tulonmuuntoon. Valtiovarainministeriön arvion mukaan tämän epäoikeudenmukaisen verotuen suuruus on vuonna 2023 noin 830 miljoonaa euroa. Vasemmistoliitto rajaisi veroetua huomattavasti. Uudistuksen tuottovaikutus on noin 500 miljoonaa euroa.

SIPILÄN HALLITUKSEN NS. KIKY-SOPIMUKSEN MUKAISET SOSIAALIMAKSUMUUTOKSET ON PERUTTAVA. Uudistus kasvattaa työntekijöiden nettoansioita ja se kasvattaa työnantajien maksuosuutta.

SUURYRITYSTEN YLISUURIA VOITTOJA ON LAITETTAVA VEROLLE. Hintojen noustessa kuluttajien ostovoima on heikentynyt historiallisen paljon. Samaan aikaan monet yritykset tekevät ennätysvoittoja. Osa inflaatiosta johtuu siitä, että yritykset käyttävät poikkeuksellista tilannetta hyväkseen voittojensa kasvattamiseen. Vasemmistoliiton mielestä ei ole oikeudenmukaista, että palkansaajat ja kuluttajat joutuvat kantamaan suurimman taakan hintojen noususta. Yritysten niin sanotut

ylisuuret voitot tulee laittaa verolle. Samalla tulee kohdennetusti auttaa niitä kansalaisia ja yrityksiä, jotka kärsivät hintojen noususta kohtuuttomasti. Energiayrityksille säädetävän windfall-veron vastine on säädettävä kaikille monopolitoimialojen yrityksille.

ON OTETTAVA KÄYTTÖÖN MILJONÄÄRIVERO. Miljonäärivero on varallisuusvero, joka koskisi vain yli miljoonan euron omaisuuksia. Miljoonan euron rajaan ei lasketa mukaan oman asunnon arvoa. Eduskunnan tietopalvelun laskelman mukaan tällainen miljonäärivero tuottaisi vain 0,5:n veroprosentilla jopa yli 500 miljoonaa euroa vuodessa. Varallisuusveron palauttaminen tasaa varallisuus- ja tuloeroja, lisää verojärjestelmän progressiivisuutta, vahvistaa julkista taloutta ja parantaa ymmärrystämme varallisuuden jakautumisesta yhteiskunnassa.

FOSSIILISEN ENERGIAN VEROTUSTA ON YHDENMUKAISTETTAVA JA KIRISTETTÄVÄ. Samalla on otettava käyttöön niin sanottu kompensatio- tai hiiliosinkomalli, jossa osa verokertymästä palautetaan kansalaisille progressiivisesti siten, että palautus on suurin heillä, joille verotuksen kiristys aiheuttaa suurinta haittaa. Palautusmallilla saavutetaan haluttu ympäristöohjaus verotuksen oikeudenmukaisuudesta tinkimättä. Kiinnitetään fossiilisen energian verot indeksiin siten, että niiden reaalin taso säilyy samana ilman erillisiä päätöksiä. Nykyisellään valmisteverotus kevenee ilman erillisiä korotuspäätöksiä. Kaivokset on palautettava ylempään sähköverokantaan, maatalouden energiaveropalautuksesta on luovuttava asteittain ja tukia uusiutuviin energiamuotoihin siirtymiselle on jatkettava.

VEROPOHJAA TULEE VAHVISTAA JA VEROVÄLTTELYÄ SUITSIA. Julkista taloutta voidaan vahvistaa huolehtimalla verotuksen tarkoituksenmukaisesta toteutumisesta. Otetaan käyttöön ulkomaisten rahastojen ja muiden osinkoverosta vapautettujen yhteisöjen lähdevero. Tuottotavoitteemme lähdeverolle on 250 miljoonaa euroa. Verotetaan osakesäästötilin, kapitalisaatiosopimusten ja muiden sijoitussidonnaisten vakuutus tuotteiden tuottoja vuosittain kuten suoran sijoittamisen tapauksessa. Tehostetaan ulkomaalaisissa vakuutuskuorissa olevien suomalaisvarojen verotusta ja verovalvontaa. Pelkästään osakesäästötilin vuosittainen verotus kasvattaa verotuloja arviolta 100 miljoonalla eurolla.

ON KÄYNNISTETTÄVÄ VERONKIERRON, VEROVÄLTTELYN JA KORRUPTION TORJUNTAOHJELMA, JOKA KATTAI KAIKKI HALLINNONALAT. Harmaata taloutta, veronkiertoa ja aggressiivista verovälttelyä tutkivien ja käsittelevien viranomaisien resursseja on lisättävä ja Verohallinnon harmaan talouden selvityksikön toiminta laajennettava kattamaan myös yksityishenkilöt.

On otettava käyttöön arvonnousuvero ja rajattava metsävähennystä. Arvonnousuvero tuottaisi arviolta jopa 70 miljoonaa euroa. On käynnistettävä valmistelu Suomessa tällä hetkellä verovapaiden kiinteistö- ja muiden rahastojen saattamiseksi Suomes-

sa veronalaisiksi. Omistusten ja taloudellisen vallankäytön avoimuutta on lisättävä muun muassa siten, että edunsaajarekisteriin ilmoitettaviksi ns. tosiasiallisiksi edunsaajiksi katsotaan kaikki, joiden suora ja/tai välillinen omistusosuus yhtiöstä ylittää 10 prosenttia. Varmistetaan viranomaisten kattava ja mahdollisimman reaaliaikainen tiedonsaanti edunsaajista. Uudistus ehkäisee verovälttelyä ja korruptiota sekä vahvistaa veropohjaa. Laajennetaan rakennustyömailla ja telakoilla käytössä oleva pakollinen veronumero muille riskialoille, kuten ravintoloihin ja matkailualalle.

VEROTIETOJEN JULKISUUTTA ON LAAJENNETTAVA. Verotietojen julkisuus tarjoaa tärkeää tietoa vauraudesta ja vallasta sekä siitä, miten hyvinvointivaltion rahoitus jakautuu. Julkisista verotiedoista puuttuu silti merkittävä osa kaikista maksetuista veroista. Verotietojen julkisuus saattaa myös vähentää kyseenalaista liiketoimintaa. Esimerkiksi suhteellisesti enemmän pieni- ja keskituloisiin kohdistuvat sosiaalivakuutusmaksut puuttuvat tiedoista. Toisaalta verovapaat sekä yhteisöjen osingot ja vakuutuskuoret vääristävät varakkaimpien kansalaisten verotustietoja. Tulevalla hallituskaudella verotietojen julkisuutta tulee laajentaa nykyisestä. Verotustietojen julkisuutta on laajennettava siten, että muita kuin verovapaita tuloja koskevat tiedot (esim. verovapaat osingot) ovat julkisia.

YHTEISÖVEROA ON TARVITTAESSA VARAA KOROTTA. Suomessa on EU-maiden keskiarvoa matalampi yhteisövero. Sitä voidaan nostaa yhteisten kulujen kattamiseksi kahdella prosenttiyksiköllä. Kahden prosenttiyksikön korotus tuottaisi staattisesti arvioituna 713–802 miljoonaa euroa. Arvioimme, että kokonaistaloudelliset vaikutukset huomioiden korotus vahvistaisi julkista taloutta noin 500 miljoonalla eurolla. Lisäksi väliyhteisölainsäädäntöä on tiukennettava esimerkiksi nostamalla yhteisöveron osalta sovellettavaa tasorajausta ja kiristämällä ns. taloudellisen toiminnan poikkeuksen tulkintaa siten, että veroparatiisissa keinotekoisesti näytetty voitto verotetaan Suomessa. Väliyhteisöillä viitataan matalan verotuksen maihin perustettuihin tytä- tai pöytälaatikkoyhtiöihin, joiden avulla pyritään välttelemään muiden maiden verotusta. Suomen nykyinen väliyhteisölaki kuitenkin soveltuu huonosti etenkin ETA-alueen sisäisten omistusjärjestelyiden avulla tapahtuvaan verovälttelyn kitkemiseen. Suomen tulee edistää mahdollisimman kattavan yhteisen ja yhdistetyn yhteisöveron käyttöönottoa EU-tasolla ja maailmanlaajuisesti (OECD-aloitteiden pohjalta).

PANKEILLE TULEE SÄÄTÄÄ NIIDEN VOITTOJEN JA PALKKOJEN POHJALTA MÄÄRITELTY RAHOITUSTOIMINTAVERO. Laajemman rahoitusmarkkinaveron mahdollista etenemistä EU:ssa on tuettava. Pankit eivät maksa esimerkiksi arvonnisäveroa siinä missä esimerkiksi vakuutustoimijoilta peritään Suomessa vakuutusmaksuveroa.

SUURIMPIEN PERINTÖJEN JA LAHJOJEN VEROTUSTA ON KIRISTETTÄVÄ JA NYKYISELLÄN MITTAVIA SUKUPOLVENVAIHDOSHUOJENNUKSIA RAJATTAVA. Näiden toimien tuottotavoite on 100 miljoonaa euroa. Kiinteistöverotus on uudistettava nykyistä progressiivisemmaksi siten, että verotusarvot heijastavat paremmin käypiä arvoja. Pienituloisten asunnonomistajien tilanne huomioidaan esimerkiksi asumistukea parantamalla.

VERONKIERRON MAHDOLLISTAVAT PORSAANREIÄT LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ ON TILKITTÄVÄ. Nykyinen hallitus on rajoittanut yrityksen omistajilta nostetun lainarahoituksen hyödyntämistä verovälttelyssä korjaamalla niin sanottua tasevapautussääntöä. Tasevapautus tulee poistaa kokonaan osana valtion veropohjan tiivistämiseen tähtääviä toimia.

KANSALLISOMAISUUTEMME ANNETAAN POIS LIIAN HALVALLA. Tällä hallituskaudella toteutetun kaivosmineraaliveron taso on liian matala, ja sitä on pyrittävä nostamaan. Kaivosmineraalit ovat yhteistä omaisuuttamme, ja niistä saatavilla verotuotoilla voidaan rahoittaa hyvinvointivaltion toimintoja ja tasapainottaa julkista taloutta.

ON TOTEUTETTAVA DIGITALOUDEN LAAJA VEROUUDISTUS. Digitaloudella on useita veropohjaa ja työntekijöiden oikeuksia murentavia piirteitä. Useilla kansainvälisillä digijäteillä on monopoliasema markkinoilla. Ne pystyvät myös harjoittamaan aggressiivista verosuunnittelua. Digitaalisen alustatalouden toimijat saavat epäreilua kilpailuetua käyttämällä pakkoyrittäjyyttä keinona kiertää työntekijöille kuuluvia oikeuksia. Verohallinnon karkean arvion mukaan digitalouden aiheuttama verovaje tulee lähivuosina olemaan 0,5–1,5 prosenttia, mikä tarkoittaa jopa miljardin euron veromenetyksiä vuodessa. Tämän estämiseksi tarvitaan uudenlaista sääntelyä sekä kansallisesti että kansainvälisesti, verotuksen päivittämistä muuttuneeseen toimintaympäristöön sopivaksi ja tietojenvaihdon lisäämistä maiden välillä. Tarvittavien toimien kartoittamiseksi tulee perustaa työryhmä, jonka suositusten perusteella toteutetaan tarvittavat uudistukset.

TAIDETTA ON TUETTAVA VEROKANNUSTIMELLA. Taiteilijoiden ansaintaa taiteellisesta työstä tulee parantaa niin, että taiteen ostaja saa taidehankinnoista rajatun verovähennyksen.

Säästöt ja tehostaminen

SÄÄSTÖKOHDE	Milj €
<i>Yrittäjien ja maatalousyrittäjien eläkejärjestelmien vaiheittainen harmonisaatio</i>	100
<i>Sähköistämistuen uudistus</i>	100
<i>Yksityisen hoidon Kela-korvauksen poisto</i>	90
<i>Työ- ja elinkeinoministeriön yritystukien vähennys</i>	60
<i>Luonnonhaittakorvauksen ja muiden maataloustukien uudistaminen</i>	50
<i>Business Finland</i>	50
<i>LVM vähennys</i>	50

JULKISIA MENOJA JA VEROTUKIA ON SYYTÄ PRIORISOIDA. Ympäristölle haitalliset verotuet ovat huonointa mahdollista julkisten varojen käyttöä. Maatalouden energiaverojen palautuksesta tulee luopua asteittain. Energiapalautuksesta luopuminen lisääisi valtion tuloja 70 miljoonaa euroa. Luonnonhaittakorvauksen sekä maa- ja puutarhatalouden tukia on sopeutettava vaiheittain ja uudistettava kestäviä tuotantokäytäntöjä nykyistä paremmin tukeviksi.

IRTAIMEN KÄYTTÖOMAISUUDEN HANKINTAMENON POISTAMISKÄYTÄNTÖÄ ON RATIONALISOITAVA. Poistojen on vastattava paremmin omaisuuden todellista tai taloudellista kulumisaikaa. Näin poistojärjestelmä kohtelee eri tuotannonaloja yhdenvertaisemmin, tiivistää veropohjaa ja johtaa pääomien tehokkaampaan kohdentumiseen.

TALOYHTIÖN RAHOITUSVASTIKKEEN VEROVÄHENNYSOIKEUS ON ASTEITTAIN POISTETTAVA SJOITTAJILTA. Muita poistettavia verovähennyksiä ovat metsälahjavähennys ja yksityisten eläkevakuutusjärjestelyiden ja pitkäaikaissäätämissopimusten verovähennyset. Yksityisten eläkevakuutusjärjestelyiden verovähennysoikeudesta luopuminen tuottaisi 65 miljoonaa euroa.

ENERGIAINTENSIIVISEN TEOLLISUUDEN SÄHKÖISTÄMISTUKI TULEE LOPETTA. Sen tilalle on luotava tehokkaammin energiamurrosta vauhdittava tuki-instrumentti. Maakuntalentokenttien tukia on supistettava asteittain, samalla kun vaihtoehtoihin kulkumuotoihin, ennen kaikkea raideliikenteeseen, on tehtävä investointeja.

MAATALOUSYRITTÄJIEN JA TURKISTUOTTAJIAN LOMITUSPALVELUIDEN HALLINNOINTIA TULEE TEHOSTAA. Yhdistetään maatalousyrittäjien ja muiden yrittäjien eläkejärjestelmät apurahansaajien asemaa turvaavalla tavalla. Uudistuksella saadaan merkittäviä tehokkuushyötyjä sekä säästöjä.

KOTITALOUSVÄHENNYSTÄ TULEE KOHTUULLISTAA. Samalla on selvitettävä mahdollisuutta tehdä siitä kotitalouskohtainen. Kotitalousvähennyksen muuttaminen kotitalouskohtaiseksi lisäisi verotuloja 105 miljoonalla eurolla. On otettava käyttöön kotitaloustuki, joka mahdollistaa kotitalousvähennystä vastaavan edun pienituloisille.

Tuottavuustoimet

Valtioneuvoston kanslian tulee koordinoida kaikkien ministeriöiden yhteinen ohjelmakokonaisuus, jonka kautta sitoudutaan korjaamaan yhteiskunnan suuria rakenteellisia ja kustannuksia tuottavia ongelmia usean vaalikauden ajan. Mielen-terveyden heikentyminen, liikkumattomuus ja hankintatoimen heikkoudet ovat kaikki esimerkkejä ilmiöistä, joiden kustannukset julkistaloudelle ovat useita miljardeja, ja joiden korjaaminen vie aikaa.

Näiden toimien lisäksi on tärkeää lisätä työperäistä maahanmuuttoa sekä turvata koulutuksen resurssit ja kohdentuminen niin, että reilun kasvun mahdollisuuksia ei hukata osaamispulan takia.

SUOMEN ON OLTAVA REILUN SIIRTYMÄN EDELLÄKÄVIJÄ. Teollisuuden murroksessa nopeasti toimivat valtiot hyötyvät edelläkävijyydestä myös maailmantaloudessa. Viestimme on, että teollisuuden murros tarkoittaa oikeanlaisella politiikalla hoidettuna lisää ja parempia töitä sekä parempaa toimeentuloa. Vasemmiston tavoitteena teollisuuspolitiikassa on työllisyyden ja hyvinvoinnin lisääminen, ympäristön suojele sekä tasapainoinen alueellinen kehitys. Teollisuuden vihreistä ratkaisuksista on pyrittävä tekemään Suomen vientivaltteja. Teollisuuden palveluliiketoiminta voi tarjota osaamista maailman siirtymätarpeisiin.

TUTKIMUKSEEN ON SATSATTAVA. Keskeisenä osana siirtymän mahdollistamista on reilun siirtymän tutkimus- kehitys- ja innovaatiopolitiikka (TKI). TKI-järjestelmän ohjaavana periaatteina tulee olla reilun siirtymän mahdollistaminen. Jo nyt sovitusta TKI-tason nostosta on pidettävä kiinni. Vasemmistoliiton pidemmän aikavälin tavoitteena on nostaa TKI-rahoituksen taso viiteen prosenttiin bruttokansantuotteesta. TKI-rahoituksessa on reilun siirtymän sisällöllisten kriteerien lisäksi pyrittävä tehokkuuteen. Suorat investoinnit tarkoituksenmukaisiin kohteisiin ovat parempi väline kuin tehottomat ja kohdistamattomat verotuet. TKI-toiminnan taso ei myöskään saa jäädä kiinni yksityisen sektorin aktiivisuudesta. Mikäli yksityisen sektorin TKI-investoinnit eivät kasva odotetulla tavalla, on julkisia investointeja kasvatettava ja suunnattava julkisiin projekteihin.

EUROOPAN KESKUSPANKIN ROOLIA ON UUDISTETTAVA VASTAAMAAN PAREMMIN TARPEeseen LUODA TALOUDELLISTA VAKAUTTA JA TYÖLLISYYTTÄ EUROMAIHIN. Suomen tulee ajaa Euroopan keskuspankin mandaatin muuttamista. Euroopan keskuspankin ensisijaisen tehtävän tulee olla talouden kestävän kehityksen ja työllisyyden edistäminen suhdannetilanteesta riippuen myös keskuspankkirahoituksella. Esitetään Euroopan keskuspankille oikeutta ja velvollisuutta lainoittaa rajatusti suoraan jäsenvaltioita suhteessa niiden kokoon. Sisällöllisenä vaatimuksena keskuspankkirahoitukselle tulee olla reilun siirtymän edistäminen.

TALOUTTA TULEE DEMOKRATISOIDA. Yritysten työntekijäomisteisuutta ja työpaikkademokratiaa on lisättävä. Tätä edistetään ottamalla käyttöön omistuspohjaa laajentavia palkansaajarahastoja ja lisäämällä työntekijöiden lakisääteistä edustusta yritysten hallintoelimissä. Työntekijöillä tulee olla oikeus lunastaa konkurssin tai lakkautusuhan alla oleva yritys tai yksikkö valtion takaaman lainan avulla.

HYVINVOINTIA TULEE MITATA KATTAVASTI. Hyvinvoinnin mittaristo on vinoutunut, ja suhteellisen kapea-alaisilla talouden mittareilla on liikaa painoarvoa. Tulee kehittää hyvinvoinnin kattava mittausmalli, jossa hyvinvoinnin, talouden ja ympäristön indikaattorit ovat huomioitu nykyistä kattavammin. Jo tällä hallituskaudella aloitetun mittariston kehitystyön lisäksi tulee uudet indikaattorit ottaa vahvasti mukaan politiikkaa ohjaaviin tavoitteisiin. Koetun hyvinvoinnin ekologisesti kestävä edistäminen on Vasemmistoliiton kärkitavoite!

SUKUPUOLITIE TOINEN BUDJETOINTI SITOVAKSI PERIAATTEEKSI. Jälkikäteisarviot eivät riitä. Sukupuolten väliseen epätasa-arvoon ja sukupuolituneisiin ongelmiin tulee puuttua ohjeistamalla budjettia valmisteleva virkakunta noudattamaan sitovasti sukupuolitietoisen budjetoinnin periaatteita. Myös lapsi- budjetointia tulee edistää.

EDUSKUNTAVAALIT SUNNUNTAINA 2.4.2023

Äänestä omassa äänestyspaikassasi!

ENNAKKOÄÄNESTYS KOTIMAASSA 22.-28.3.2023

Äänestä missä tahansa ennakkoäänestyspaikassa!

ENNAKKOÄÄNESTYS ULKOMAILLA 22.-25.3.2023

LISÄTIETOJA vaalit.fi

vasemmisto
vänstern